N. XII. 649

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Decembris Anni M DC LXXXVII.

ISTORICA DESCRIZIONE DE' TRE' REGNI, Congo, Matamba, & Angola, &c. i.e.

Descriptio historica trium Regnorum Congo, Matamba & Angola in Æthiopia inferiori occidentali sitorum, & Missionum Apostolicarum a Religiosis Capucinis ibi exercitatarum, a P. Joh. Ant. Cauazzo Montecuculiensi, Sacerdote Capucino, Præfecti officio ibi functo, accurate consignata; stylum accommodante P. Fortunato Alamandino Bononiensi, ejusdem Ordinis Prædicatore.

Bonon. impens. Jacobi Monti, 1687, fol.

Quod si, juxta tritum illud, Africa semper aliquid novi producere gestiat, ex re certe literaria esse videtur, ut novi quoque, ex quibus accuratam ejusmodi novitatum notitiam hauriamus, Scriptores in publicum subinde prodeant. Laudem itaque eo majorem meretur præsentis Libri Auctor, quo impensiori cura, quam certitudo propria maximam partem experientia nixa commendat, haud pauca, alibi vix æque obvia, eum suppeditare deprehendimus. Descriptio ipsa VII Libris absolvitur, quorum priores duo situm, clima, qualitates naturales, barbariem, idololatriam, ritus, superstitiones, regimen politicum & similia; posteriores quinque res ad ipsam Missionem spectantes exhibent. Ex L.I. observavimus tria hæc Regna uno quondam nomine *Mani-Congo* (voce ex *Mani*, quod dominum vel dominium denotat, & *Congo* composita) venisse; quorum alterum *Matamba*,

Sovæ cujusdam seu Gubernatoris seditione a Congo separatum & ad famosam illam *Zingham* transmissum, adeoque inter Congo & Angola intermedium, in tabulis Geographicis non exprimi, nec apud Cl. Dapperum ejus mentionem fieri, mirari liceat. Cur ab auro, quod bonitate sua Indicum longe superare compertum fuit, ex fodinis alias satis fœcundis eruendo incolæ arceantur, singulari rationi Status tribuitur, cum ob plurimas devastationes, quibus diversas orbis partes auri sacra fames afflixerit, in paupertate, quam libertas comitetur, vivere illi satius habeant. Notissimum illum fluvium *Zaire*, uti communem cum Nilo ex cataractis originem trahat, ita per totidem ostia in Oceanum occidentalem se exonerare, aliamque eidem cognominem provinciam *Sundi* inundare asseritur. In *Scella*, montosa Angolæ provincia, altissima, quæ unam rupem referre videntur, & decem admodum leucarum spatium occupant, præcipitia, amœnissima tamen fertilissimi cacuminis cultura conspicua, stupendis mundi miraculis accenseri merentur. Spuma quædam fluentorum, stramine ad ripas expanso ibidem collecta, & humiditate sua deposita in materiam tenacem coalescens, vi ignis perfectissimi ferri duritiem induit. *Ratione climatis parum inter se tria hæc regna differunt, nec calore ita*, ut olim falso creditum fuit, intolerabili premuntur, quem tam aere & rore nocturno, quam fluviorum scaturigine satis mitigari constat. Annum secundum statam pluviarum differentiā in sex periodos, & duodecim menses, hos vero in suas vicissim sectiones, quarum singulæ quatuor diebus, uno festo, tribus profestis constant, dispescere moris est. Et quia dictæ periodi cum nostris anni temporibus nō conspirant, hinc vites frondibus, pampinis & uvis, ut & fruges nostræ herbis quidem luxuriant, justam tamen maturitatem non attingunt. Sic & flores, quibus colorum varietate & nitore nostrates longe inferiores sunt, odoris suavitate destituuntur; unde rosas vel ex Europa & Mexico in vasis cretaceis incredibili sumtu eo transportasse, & instar pretiosissimæ gemmæ impensissima cura integras aliquandiu conservasse non piguit. Elephantes magni & feroces, quorum vastissima corporis moles ex diametrali 6. 7. palmorum latitudine pedum conjicienda, licet incessus eorum lentus exinde videri possit, cum velocissimo cursore paria faciunt: cauda-

rum

rum vero setæ, quibus ad instar monilium, collum, pectus, brachia & crura incolæ cingunt, aut caput ad modum comæ ascititiæ exornant, in tanto habentur pretio, ut olim una, jam vero duæ mancipii, & ita 60. circiter Scutatorum valorem exæquare soleant. Nec minoris leonum (quos mulieres pannum, quo teguntur, abjicientes nuditate sua aliquoties in fugam vertisse fama est) dentes & ungues æstimantur. Inter diversas *formicarum* species quædam *Isondo* dicta nociva admodum, elephantibus vero adeo infesta est, ut sitis sedandæ causa ad fluvios accedentium proboscidem ad bibendum inclinatam occupantes, tantæ vastitatis bestiam brevi conficiant. Quin incolis, ædibus eas adrepere sentientibus, eas vel deserendi, vel antequam cubitum eant, igne circumposito, aut carne caprina vel pullis objectis, ingressum tantisper remorandi necessitas incumbit. In nigris aliis & grandiusculis miram circa victum conquirendum industriam sæpius admiratum se fuisse scribit auctor, imprimis vero, quod numero infinito egressæ aliam ducendo, claudendo aliam agmini præficiant, & si alteram harum a quopiam forte occidi contingat, eam anxie quæsitam & inventam *tumulent, interfectorem vero, post sollicitam investigationem singulari* ex *instinctu agnitum, nisi pedibus salutem quærat*, conjunctim adortæ exiguo temporis spatio consumant. Rubicundi aliæ & albi coloris pejores reliquis, quicquid occurrit, excepto ferro & marmore, arrodunt, & sicubi in cistam penetrare ipsis integrum est, pannos, lintea, & id genus res alias ibi repertas intra 24. horas in nihilum redigunt, quin columnis & fulcris arrosis, integris domiciliis ruinam inferunt.

Varii generis piscibus *equos marinos* terrestribus quodammodo similes annumerat, qui quamvis semper ferme inter aquas natent, in terra tamen pascuntur & pullos eniti amant, robustisque cruribus quascunque naves flumina trajicientes evertunt, & duplici dentium serie ex osse solido (præter alios duos, qui aprugnis similes ex inferiori mandibula prominent) superius & inferius armati, quicquid arripiunt, comminuunt. *Sengo* avis, qnam occidere nefas, viatorem conspicata de arbore in arborem volat, & vocem *Uvichì*, *Uvichì*, quæ mel significat, tamdiu ingeminat, donec ille usque ad arborem, in qua tandem considet, subse-

cutus apum mellificium ibi repertum auferat, ave residuo contenta. Quo evidenti divinæ providentiæ documento frequenter sibi tempore necessitatis consultum fuisse Autor perhibet, qui & alius minutæ cujusdam aviculæ meminit, quæ in nemoribus, sub diluculum maxime, nomen *Jesu Christi* articulate moduletur, quod non absque singulari animi commotione aliquoties se audivisse testatur.

Inter defectus morales referenda est stolida istarum nationum ambitio, qua occæcatæ reliquas præ se nihili faciunt, *Æthiopiam* maximam & pulcherrimam totius mundi partem, Regibusque suis, (quorum tamen mortem lugere prohibitum,) nullos alios potentia divitiis aliisque prærogativis æquales esse persuasæ. Unde & parentes, infantes ad baptismum afferentes, & de nomine imponendo rogatos, statim in fastuosum illud *Don* vel *Donna* erumpere audias. Nobilitatis vero prærogativam ex antiquiori storearum usu, vel patinarum & ollarum numero probant, a primo quoque, quem obvium habent, decisionem litis, provocatione ad eum facta, expectantes. Furtim aliquid surripere inhonestum ducunt; *palam autem & cum violentia possessoribus extorquere, culpa vacat. Liberi, legitimi sint vel spurii, in pari habentur gradu; unde* & concubinatum matrimonii sanctitati nihil derogare, nec pudicitiæ conjugum varietate amorum, modo marito primas deferant partes, quicquam decedere credunt. Post diffusam cultus idololatrici & sacrificiorum delineationem, & illud se observasse subjungit Religiosus noster, quod gentiles isti, inter angustias interno quodam divinum adjutorium implorandi stimulo agitati, formula hac: *Desù Nghesù fumami*, id est, *Deus cæli Jesu Domine mi*, uti soleant, solam verborum horum, quorum nec sensum nec mysterium capiant, enunciationem insigne solatium sibi reliquisse, professi. De Sacerdotum, quorum satis amplus pro diversitate magicarum functionum numerus est, supremo capite *Chitóme* seu *Chitombe* dicto, & ad quem omnium messium primitiæ spectant, idem annotat, quod domi ignem perpetuum alat, eumque tanquam rem sacram pro certo pretio dispenset; quod *Sovas* seu Gubernatores, sub auspicium suscepti officii, protectionem ejus, quem in negotiis tam sacris quam civilibus pro oraculo habent,

ambi-

ambientes titione aliquo ex igne illo ſacro ſumpto, ceu amuleto quodam, munerari ſoleat, quos deinde aqua & pulvere conſperſos, corpore ſupino, hinc inde ſuper ſe ambulantis conculcationem, in ſubjectionis jurato promiſſæ ſignum, patienter ſuſtinere neceſſe eſt. Eidem, cum ob characteris excellentiam morte naturali mori non poſſe, aut ſi hoc fiat, mundus, cujus conſervationem meritis ejus tribuunt, periturus credatur, morbo periculoſo impetito, ille, ad quem ſucceſſio ſpectat, infauſtum augurium averruncaturus fuſte nodoſo aut reſti vitam violenter eripit. Ex dictis Sacerdotibus quidam, quem *Atombola* vocant, mortuos reſuſcitandi poteſtatem ſibi tribuit, dum ad propinquorum preces defunctum ex ſepulchro exemptum in ſilvam deportat, variisque circulis præſtigiatoriis formatis Dæmonium adjurat, donec cadaver capite, manibus, pedibusque motus ſignum edat, repetitis deinceps formulis in pedes ſe erigat, per ſilvam ambulet, vocem aliquam obſcuram emittat, cibumque capiat. Quibus ita peractis, hominem ſe propinquis reſtituere ſimulat, ſed tam arduis conditionibus, ut cum præſtari nequeant, cadaver in priorem ſtatum rediens luculentum ſatis illuſionis diabolicæ teſtimonium relinquat. Inter varias jurisjurandi, quibus veritas elici ſolet, ſpecies illud maxime locum ſortitur, quod *per benedictionem Regis* (h. e. ut ea, quæ alias magni fit, careat, ſi falſum dicat jurans) præſtatur. Tunc enim alter veritatis indagandæ cupidus id agit, ut qui juravit, coram Regio tribunali ſiniſtrum Regis brachium in altum attollere teneatur. Si promte juſſum exequatur, verum dixiſſe arguitur; ſin meticuloſe & trepide, ſtatim exinde mendacii convictus ſat graves temeritatis pœnas experitur. Ita etiam conjurationis adverſus Principem & Remp. ſuſpectus aquam, qua Rex vel ſacerdos pedes abluit, omnium malorum colluviem ſibi imprecatus, bibere cogitur. Absque nauſea hoc ſi fiat, cum applauſu abſolvitur, metum vero aut ſtomachi averſationem præ ſe ferens, absque ulteriori judicii figura tanquam reus itidem ſevere punitur.

Nominum, quæ infantibus, (quorum dentes, ſi jam promicant, *Congenſes* feſtivitate ſolenni excipiunt,) a matribus imponuntur, triplex occurrit variatio. Quinto enim a partu die, a cibo, quem maſticatum ori infantis ingerunt, primum nomen mutu-

antur. Ex physiognomia deinde futuros puerorum mores ariolatæ, leonis, tigridis, crocodili, canis, bufonis & similium nomine eos insigniunt, vel etiam a fœtore & sordibus illud accersunt, non nisi cum vita deponendum. Tertium non apud omnes æque universale est, sed ex Giaghorum (de quibus inferius) instituto saltem obtinet. *Viduæ*, cum maritorum animas in se remigrare credant, finitis statim exequiis funi alligatæ, a sacerdote fluvio vel stagno iterum iterumque se immergi curant, & animabus ita suffocatis a statu solitario se liberari persuasæ, ad secunda vota transire sibi licitum putant. Aliæ arcta nimis ad recipiendum commode mariti spiritum viscera, & vehementes, quos inde sentiant, cruciatus obtendentes, sæpius se immergunt, ingentem quasi mentis incompotes clamorem per vicos cientes. Morti vicinis, crura & brachia extendendo, faucibus obturatis respirationis meatum impediendo, faciem percutiendo, super genua incurvatorum dorsum rumpendo, in locum, quem sibi post excessum fingunt, abitum ita accelerare, pietatis opus interpretantur.

Libro II. de *Giaghis* agit Autor, & gentis latrociniis, mendaciis & mille sceleribus nobilissimæ, *carnis humanæ appetentissimæ, furiisque infernalibus crudelitate palmam facile præripientis* originem, ex *Sierra Liona* littorali Africæ parte deducentibus accedit. Hinc, quomodo duce *Zimbo*, a quo & *Muzimbi* dicti, gravissima regno Congo aliisque compluribus Africæ tractibus clade illata, in *Matamba* sedem fixerint; *Tembandumba* II, post patris *Dongii* obitum imperium militare sola susceperit & ex unici filioli, quem ipsa vivum in mortarium lapideum conjecit, crudeliter contusi carne, sanguine & medulla, unguento, quod contra ictus hostiles tutam præstaret, præparato, sequaces suos ad similia infanticidia instigaverit; certa statuta domestica, sacerdotalia, & suprema *Quixille* dicta, nil nisi ferinam, imprimis contra infantes masculos, truculentiam & superstitiones exigentia promulgaverit, & ne sectæ suæ propagatores deessent, captorum ab hostibus mancipiorum contubernium fœminis permiserit: alios insuper ritus, divinum, quo defunctos Majores suos afficiunt, cultum; sacrificia, in quibus 200, 300 sæpe victimæ humanæ cadunt; pluviam, quam ab arbitrio Regis dependere autumant, provocandi ceremonias, & id genus

alia *latius* persequitur. Post in ceremonias circa electionem, quam majori vi nisus sæpe extorquere solet, & coronationem Regum *Congensium*, quorum prosapia *Alphonsi* cognomen assumpsit, observari solitas, excurrit: quid circa feuda eorumque investituram, & solennem, quam statis temporibus Reges populo impertiuntur, benedictionem obtineat; officia item domestica, (inter quæ, quod in muscis cauda equina a Rege abigendis occupatur, maxime conspicuum) nec non Regni & Regum originem, horumque a Johanne A.C. 1491 baptizato, usque ad *Alvarum* VIII (adversus quem Marchio *di Pemba* 1670. insurrexit, & regnum violenta usurpatione invasit) successione decies novies mutata, res gestas, variasque rerum vicissitudines pertexit. Ab his ad *Angolensium* Regum (quorum primus ab arte fabrili *Angola Mussari* audit) originem & seriem eadem ratione progreditur. Octavus eorum *Bandi Angola Chilvagni*, crudelissimi patris vestigia secutus, tantum subditorum odium contraxit, ut ab his & Giaghis in partes venientibus obsessus, Congensium Regis opem implorare opus habuerit. Missus ab hoc Portugallus quidam, & paucis Europæis stipatus, hostibus profligatis, regnum istud pristinæ quieti restituit. Sed a filia Regis, amore ipsius capta, patris de Portugallis omnibus tollendis consilium edoctus, impetratis a Rege suo copiis, magnam Angolæ partem occupavit. Post varias demum successorum turbas, Portugalli *Angola Aarii*, post susceptum baptismum *Johannem I.* dictum, ad regnum promoverunt, a quo ad *Philippum I.* & ab hoc ad *Johannem II.* anno 1660. istud translatum fuit.

Libris quinq; sequentibus sex Missionum sub Paulo V. Urbano III. Innocentio X. & Alexandro VII. PP. a Capucinorum Ordine susceptarum historiam tradit & varia Missionariorum fata, vitas, labores, pericula, martyria, objectas tentatæ conversioni difficultates, ejusque successus, & diversa, quibus tamen non nisi humanam fidem ipsemet prætendit, miracula, cautelas Missionariis observandas, dubiorum circa baptismum, pœnitentiam, eucharistiam, extremam unctionem, & matrimonium S. Congregationi de propaganda fide propositorum, resolutionem, (e.g. an adulti adeo stupidi, ut mysteria fidei neque intelligere, neque addiscere valeant, & commoditate sacerdotum destituti, instar infantium possint baptizari

in fide

in fide Ecclesiæ, si dicant, se credere, quæ Ecclesia credat? Aff. Item an patrini, nec orationem dominicam, nec angelicam salutationem, nec S. Crucis signum callentes, propter necessitatem admitti possint? Aff. & alia huc pertinentia) Portugallorum quoque expeditiones bellicas, in Batavos aliquandiu ibi locorum commoratos passim iniquior, usque ad finem operis, prolixe commemorat. Bellicosissimæ porro, quæ *Matambæ* regno præfuit, *Zinghæ*, anno 1582 natæ, & d. 7 Dec. 1663 denatæ, & *Annæ* nomine insignitæ, vitæ, moribus, conversioni, seriæ post 28. annorum apostasiam resipiscentiæ, statui aulico, (ubi ratione victus sorices cum pilis & pellibus assatos in deliciis eam habuisse, Europæisque eos aversantibus, ejus quod bene sapiat, ignorantiam exprobrasse, meminit) & raræ devotionis exercitiis, morti denique & exequiis, Barbaræ sororis successioni, hujusque mariti in idololatriam relapsi turbis cum occisione ejus finitis, & alius *Francisci* cujusdam Christianismum reducturi conatibus recensendis, integrũ librum VI. impendit. Alicubi de *Calabaris*, superstitiosa circa *Calabar* Africæ promontorium gente, quædam adjicit, quæ circumcisionis observans, Sanctique cujusdam statuam naufragio forte in littus ejectam *sub Jesu magni*, *navium vero tempestate ruptarum fragmenta sub Jesu minoris* appellatione religiose deveneraus, his ex arborum ramis suspensis carnes caninas, aviculas, sanguinem, & vinum palmarum immolet, & si a Dæmone hæc omnia auferri deprehendat, effusissimæ lætitiæ signa edere soleat. Alibi *Battæ* Regni *Congo* provinciæ incolarum inconditum hospitalitatis neglectum taxat, apud quos advenis vesperi accedentibus, usque in sequentem diem, mane vero advenientibus ad vesperam usque, donec, quo se reficiant, quid apponatur, expectandum sit.

De vastissima quoque *Angolæ* parte *Lubolo*, cujus 5. provinciæ Christianismum profiteantur, reliquæ 5. gentilismo inhæreant, aliqua interspergit, & exurgentem per 27. mill. ambitum in planitie, juxta fluvium *Coanza*, altissimorum 2. equi saltus a se invicem distantium scopulorũ seriem, *Maopongo*, a Portugallis vero *Præsidium lapidum* dictum, ceu admirandum naturæ artificium curiose depingit; mentione simul injecta morbi cujusdam a *serpente* nomen indepti, cujus figura inter cutem & carnem apparens, si

latius

latius latiusque serpendo caput cum cauda conjungat, præsentissimam mortem inferat; occidi vero posse, si juncorum manipulo, initio a capite facto, probe cæsus magis magisque in angustiam redigatur & tandem exspiret. Nec *Brasiliam* intactam relinquit, ad quam in navigationibus sæpius appellendum fuit; ubi inter alia tristem cujusdam mercatoris obitum describit, qui morti vicinus usurarum sexagesimarum pravitatem confessus restitutionem tamen detrectaverit, & cum frequenti verborum horum repetitione: *heu divitias, heu res, heu facultates meas! damnatus morior*, desperabundus infelicem animam efflaverit. Et hæc, ne tædiosa prolixitate B.L. patientia abutamur, ex hoc libro, cui præter copiosum indicem ab æneis quoque figuris gratia aliqua accedit, excerpsisse sufficiat, quem ob variorum accidentium & casuum enarrationem tituli, quem in fronte gerit, inscriptionem optimo jure tueri, nemo, cui illum perlegere volupe erit, temere inficiabitur.

ABREGE' DE LA VIE DE Mr. CLAUDE.
id est,
Breviarium vitæ Jo. Claudii, autore A.B.R.D.L.D.P.
Amstelodami apud P. Savouret, 1687, in 12.

AUtor libelli nomen suum non nisi literis, quæ titulo subjunctæ conspiciuntur, innuens, in fine tamen p.129 indicat, se a Claudio, cui morienti adstiterit, pro pastore suo habitum esse; unde Ecclesiæ Gallo-Belgicæ Hagiensis ministrum esse, conjicere licebit. Merito autem memoriam Viri posteritati commendatam esse, nemo negabit, qui ejus inter Theologos Gallicos Reformatos dignitatem & existimationem fama perceperit, vel scripta ejus legerit. Natale solum habuit *Salvitatem*, in Aquitania inferiori sitam. Natus heic est anno 1618, patre *Francisco Claudio*, Ecclesiaste reformato prope *Bergeracum*, dictæ provinciæ oppidum. Literis in prima, quæ informationis capax est, ætate imbutus, studiis postmodum Philosophiæ & Theologiæ in Academia Reformatorum, quæ *Montalbani* tunc florebat, operam dedit, doctore inter alios usus *Carolo*, cujus memoriam tota vita coluisse dicitur. Pro-

fectus ejus is fuit, ut annos 27 natus ministerio Ecclesiastico dignus judicatus, & pastor loci qui *Treyne* dicitur, creatus fuerit, manus ei ex Synodi decreto imponente patre, qui filium functioni sacræ mature addici optabat. Ita tamen factum est, ut alias Academias, Salmuriensem maxime, ob linguæ & morum elegantiam, (quam ultra Ligerim raro extendi notat autor,) aliis præcellentem adire non potuerit. In primo illo munere non nisi annum substitit, præfectus inde Ecclesiæ in oppido *S. Africani* in Rutenis (*Roüergue*) successor Martelli, celeberrimi inter Reformatos Theologi. Hic studiis excolendis strenue incubuit, quod sermonibus ad populum non adeo occuparetur, quos magna cum facilitate, & eo tamen cum applausu habebat, ut quæ pro concione diceret, cum iis quæ meditatus scribebat, parem & methodi & elocutionis laudem reportarent. Inde Proceres curiæ *Castrensis*, quam *bipertitam* vocabant, ex Rom. Catholicis & Reformatis compositæ, fama viri & specimine concionis in oppido illo habitæ moti, ministerium pastorale ei obtulerunt, sed cum alius quoque nominatus esset, sorti res commissa fuit, qua munus illud ad competitorem Claudii pervenit. *Uxorem tamen in urbe illa Elisabetham Malecariam honesto genere natam probisque* moribus, triginta tunc annos natus, sibi delegit anno 1648. Ex hac filium *Isaacum* suscepit 5. Mart. A. 1653, eoque tempore ad Ecclesi Nemausensem, præclaram & florentem ante alias, vocatus fuit; sed laboriosissimum erat munus illud, tum quod conciones quotidie habendæ essent, tum ob alia negotia pastoralia. Nihilominus ingenium & assiduitas Viri non tantum occupationibus illis suffecit, sed & studiis continuandis, ita ut editum tunc a Cardinale *Richelio* contra Reformatos librum, qui Methodus dicitur, refutandum susciperet. Destitit tamen, cum intelligeret, id *Martello* Professori Theologiæ a Synodo Aquitaniæ inferioris demandatum esse. Multi interim ministerii candidati ad eum confluebant, informatione & exemplo ejus egregie proficientes. Sed non diu absque odio & persecutione fuit. Cum enim consiliis de religionum concordia tum propositis, (quibus ut lentis & inutilibus vim apertam successuram esse, jam tum præsagire licebat,) in Synodo *Septimaniæ* inferioris, cujus moderator constitutus erat, resisteret, decreto Senatus

regii

regii munere suo remotus non solum est, sed & interdictum illi in tota Septimania exercitio ministerii sui; neque revocationem decreti impetrare potuit, licet sex mensibus Parisiis ea de causa laborarit. Illo tempore primum tractatum composuit, & dissimulato nomine suo publicavit, quo libro de *perpetuitate fidei Catholicæ de Sacramento Eucharistiæ*, qui *Antonio Arnaldo* tribuitur, Turennii Marescalli convertendi gratia conscriptus, respondit. Argumentum ejus ad virum non doctum permovendum, novum & populare erat. Asserebatur enim, de veritate sententiæ de præsentia reali constare posse, quia doctrina illa antiquissima in Ecclesia & absque controversia fuerit, antequam Berengarius contradicere ei cœpisset, quem Leo IX anno 1053. condemnavit: addebatur, si nova fuisset, non potuisse in Ecclesiam absque tumultu introduci, nec probari unquam posse, quo tempore introducta fuerit. Huic igitur libello monitus ab amicis respondit *Claudius*, licet a *Blondello* & *Albertino* magni nominis inter Reformatos doctoribus materia exhausta esse videretur. Nova autem methodo usus est, ita ut introductionem dogmatis, quam adversarii negabant, omnino factam esse ostenderet; indicaret tempus, modum & autores primarios, & simul explicaret, cur absque tumultu in seculo illo indocto & barbaro id fieri potuerit, retentis maxime phrasibus & ritibus veteribus. Lutetia digressus, *Montalbanum* in Aquitaniam se recepit, ibique Ecclesiastæ functionem adeptus est, & quatuor annis cum magna collegarum atque auditorum approbatione exercuit. Ibidem responsum adversus alterum *de perpetuitate fidei de Eucharistia* librũ, occultato iterũ nomine elaboravit. Cum enim prius post triennium refutatum esset, scripto Arnaldi acuto, sed ut Autor judicat parum solido, nec modesto, aut bonæ fidei; *Claudius* ne sententiæ suæ & Ecclesiæ, in qua docebat tuendæ deesset, responsum ad *secundum* illum *de perpetuitate* tractatum composuit, priori ampliorem, & allegationibus sed cum judicio selectis firmatum. Amœnitati etiam aliquatenus studuit, non deposito tamen sapientis & gravis autoris charactere, nec fraudes antagonistæ, quas pias vocant, in adductis ab illo testimoniis reticuit. Male habebat adversarios, quod autorem scriptorum istorum ignorarent, sedulo tamen investigantibus suspicio contra Claudium nata est; nec destiterunt, do-

nec hic ab Episcopo Montalbanensi interrogatus, autorem se profiteretur, & Rex alio decreto Claudium munere suo dejiceret. Paruit illico, & cum in provinciis tutus esse non posset, Lutetiam sese contulit, mores suos aulæ oculis expositurus. Edebatur ibi liber ejus, Jesuitis ex æmulatione contra Jansenistas curantibus, ut ab his impetrata prohibitio aboleretur. Magnum successum scripti illius fuisse tradit autor, quem juvit *Claudius* repetita editione anno 1668, cui loca ex Patribus prolixe inseruit, calumniæ depellendæ causa, quasi mutilata & depravata allegasset. Interim anno 1666 in Charentonensi ministerio locum invenerat, declinata, quæ a *Burdigalensibus* offerebatur, vocatione. Hæc ex *prima* hujus breviarii parte sive sectione excerpsimus.

In *secunda* narrantur nova adversariorum contra Claudium molimina. Dum enim Arnaldus in replicando adversus novissimum ejus tractatum hæret, *Nouetus* Jesuita, librum contra Claudium publicavit elegantem & artificiosum, ut judicat autor, sed fundamento destitutum, aut eruditione, quæ nihil ad rem faceret, refertum. Respondit huic Claudius edito tertio de isthoc argumento libro, quem ipse præ aliis operibus suis *amasse perhibetur, & ex quo relationis hujus autor quædam notatu digna refert p. 49. & seqq. Memorat etiam mitius a Jesuitis*, quam a Jansenistis Claudium habitum fuisse. Hic inter scribendi inducias concionibus magnum impendit studium, paucas tamen edidit, quas ob facundiam & doctrinam laudat autor, maxime quas anno 1676 publicavit in *Matth. XXII, 1.2.3.* habitas; spem etiam facit a filio ejus editum iri libellum parentis egregium de *explicatione S. Scripturæ homiletica*. Multus viri labor fuisse dicitur, in responsis ad tot alios per regnum pastores suæ religionis, qui consilium Charentono adversus varias injurias & persecutiones petebant, conscribendis. Prodiit inter hæc anno 1669 *Arnaldi defensio libri sui de perpetuitate*, mole ingens, & testimoniis non facile in Gallia lectis, de fide Græcorum circa Eucharistiam plena, magnaque autoritatis ostentatione & contemtu adversarii tumens. Adjutores habebat Arnaldus in evolvendis libris, unde probationes & documenta excerperet: Claudius propria solum industria & maximo cum labore agere cogebatur: respondit tamen, & quarto hoc tractatu, quæ a con-

sensu

sensu Græcorum cum Romanis, circa *transsubstantiationem*, adducta erant, refutavit aut elevavit; monstravit etiam, ad quæstionem quæ agitabatur, nō pertinere, quid Græci credant, sed quando dogma de *transsubstantiatione* ortum fuerit. Surrexit inde novus & acerbus Claudii antagonista *Nicolius*, editis *Præjudiciis adversus Calvinistas*. Hujus impetum placido responso retudit Claudius, publicata *Defensione Reformationis & Reformantium*, in qua ex autoribus Romanarum partium, miserrimum Ecclesiæ ante reformationem statum describit, hujus jus asserit, & objecta contra mores doctorum qui reformationes susceperunt, diluit, itemque vocationem tum horum, tum illorum, qui iis in ministerio succedunt, tuetur. Anno 1678 filio suo ad ministerium Ecclesiasticum *Claromontem* in *Bellovacis* vocato, ex Synodi provincialis decreto manus imposuit. Mira vero ejus in dirigendis Synodis aut consistoriis, & in examinandis ministerii candidatis industria, in tolerandis vero controversiis inter *Protestantes* moderatio commendatur, adducto exemplo epistolæ ejus ad episcopum *Londinensem*, circa quæstionem de Episcopatu & Presbyterio anno 1680. scriptæ. Postea anno 1683 occasione Illustris *Durasiæ* a Reformata ad Romanam religionem *transeuntis, colloquium cum Episcopo Condomensi, postea Meldensi, habuit*; cujus relationem, ut notum est, uterque edidit. Antea vero summo cum periculo & nullo fructu, ad epistolam circularem Cleri Gallicani ad Reformatos, Considerationes publicavit, breves licet, sed ex quibus, ut autor judicat, maximam laudem adeptus est, licet nomen suum reticuerit. Valde etiam probatur responsum ejus typis vulgatum, quod Delegatis regiis literas illas circulares solenniter Charentoni insinuantibus dedit; cujus normam pleræque aliæ Ecclesiæ secutæ esse dicuntur. Cum interim multi Theologiæ moralis tractatus a variis auctoribus compositi prodiissent: Claudius etiam libellum edidit de *Examine sui ante communionem*, multo cum applausu exceptum, & cum permissione regii magistratus Lutetiæ anno 1681 impressum. Oblatum ei fuit circa id tempus Professoris Theologi munus in Academia *Groningensi*; sed ab Ecclesia sua facile se retineri passus est, ingruentibus jam magis magisque persecutionibus, quas ille magno animo ferebat, & qua licebat, suis aderat, donec tandem anno 1685. d. 18. Decembr. edictum

regium,quo libertas religionis,*Nannetensi* Edicto olim stabilita,uno veluti ictu subversa est, publicaretur. Paruit autem tam exacte Charentonensis cœtus, suadente prudentissime Claudio, ut post jussionem Regiam ne semel quidem ad sacra convenerint. Præmium tamen Claudius non aliud obsequii hujus habuit, quam ut die 7 Decembr. quo edictum in Parlamento ad acta relatum fuit, intra 24 horas Lutetia exire juberetur, cum cæteris per regnum Ecclesiastis duplicis septimanæ spatium concederetur. Additus ei pedissequus regius (*Valet de pied*) qui eum ad fines usque regni (non inhumane tamen) conduxit. Hæc ex sectione *secunda* desumsimus.

Tertia ultimam vitæ Viri periodum exhibet. Claudius non alium secessum,quam *Hagam Batavorum* sibi delegit,ubi filius ejus inter ministros Ecclesiæ Gallobelgicæ locum habebat. In itinere, Cameraci, Jesuitæ eum missis bellariis honorarunt, Rector etiam invisit. *Hagæ* a Serenissimo Principe *Arausionensi* ejusque Regia Conjuge clementissime receptus est,nec minus benigne a proceribus provinciæ, honoratioribusque aliis viris. Sereniss. *El. Brandeburgicus* suam eidem gratiam & locum professioni ejus convenientem clementissime obtulit, paulo post *Cliviæ* concionantem audivit, & alloquio dignatus est, in quo Potentissimus Elector gravem ad conciliandos Protestantes zelum ostendisse perhibetur,cui proposito ipse etiam Claudius vehementer addictus fuisse dicitur. Mansit *Hagæ*,ibique magnam beneficentiam expertus est, non tamen sine quotidiana ab exulum Gallorum accessu molestia , & dolorum quibus affligebantur, participatione. Concionari interdum solebat extra ordinem in templo Gallobelgico , idque ultima vice, maximo cum applausu fecit, Festo nativitatis Christi d. 25. Decembr. 1686. Ab illo die lassitudine & febri corripi cœpit, & ad obitum sese piis precibus & colloquiis præparavit. Multa ejus dicta a p. 114. referuntur. Asseveravit inter alia se, post accuratum omnium religionum examen, nullam divina sapientia dignam, & quæ ad veram felicitatem duceret invenisse,quam Christianam;nec inter varias de hac sententias ullam, quæ reformatæ præferri posset, quippe quæ tota in verbo Dei fundata sit. Epistolium inde ad Principem *Auriacum* tremula manu scripsit, benignissimo affectu exceptum; uxori & filio, amicisque pio & Christiano affectu vale-

valedixit & bona precatus est, fiduciaque de gratia divina per fidem in Christum plenus, d. 13 Jan. hujus anni 1687 placide decessit, cum vixisset annos 68, Ecclesiæ 42. serviisset. Fleverunt eum plurimi, quidam etiam elogiis publice honorarunt, ex quibus aliquod elegans & eruditum, Latine scriptum, libello subjunctum est, in quo inter alia dicitur *Gallorum decus, labascentis fidei tutamen, Romæ triumphantis victor inclytus.*

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ ΧΡΟΝΙΚΟΝ.

Johannis Zonaræ Annales. Carolus du Fresne Dom. du Cange, Regi a Consiliis & Franciæ apud Ambianos Quæstor, VVolfianam editionem cum scriptis codicibus contulit, Latinam versionem recensuit, annales notis illustravit.
Tomi duo.

Parisiis e typographia Regia, 1686, fol. chart. aug.

JOhannes Zonaras, magnus quondam sub Alexii, Johannis, & forsasse etiam Manuelis Comnenorum imperio, Viglæ Drungarius seu Vigilum Præfectus & primus a secretis, sed postea relicta urbe & abdicatis dignitatibus, monasticam vitam amplexus, haud pauca ingenii sui monumenta literis mandavit. In quibus præter Annales jamjam recensendos, eminent egregii in canones apostolorum & conciliorum, œcumenicorum & provincialium, nec non in canonicas sanctorum Patrum epistolas commentarii, antea *Quintini Hedui, Antonii Salmantiæ*, aliorumque studio particulatim, tandem vero a *Beveregio* in eo, quod Oxonii A. 1672 prodiit, Synodico conjunctim editi. Orationem de iis, qui naturalem seminis effluxum, patiuntur, Tomo V. Juris Græco-Romani invenire licet. Tractatum de matrimonio duorum sobrinorum cum eadem fœmina, *Cotelerius* Tomo II. Monumentorum ecclesiæ Græcæ vulgavit. Hymnum acrostichum ad beatam virginem Mariam, quo præcipuæ hæreses perstringuntur, *Genebrardus* latine reddidit, in Coloniensi Patrum bibliotheca tom. 12. p. 1191. sub hoc titulo impressum: *Canon de sanctissima virgine Domini Johannis Monachi Zonaræ.* Additur, quod

quod ſit *poema contra omnes propemodum hæreſes.* In fine autem Latinus interpres Genebrardus hæc habet: *hic ſequebantur tres contra Latinos cenſuræ contra Spiritus S. a Filio proceſſionem, ſed honoris Græcorum cauſa vertere noluimus.* Supplevit illam lacunam unico ex fide regii codicis contra Romanos capite adjecto *Cotelerius* tom.3. monum. eccl. Græcæ, ubi & Græcum canonis iſtius textum conſpectui dedit. De Zonaræ poematibus *Jacobus Pontanus* in prolegomenis ad Johannis Cantacuzeni hiſtoriam ita diſſerit: *Zonaram fuiſſe ſchiſmaticum, teſtari poſſunt ejus poemata aculeatiſſima de proceſſione Spiritus Sancti & alia adverſus Latinos compoſita, quæ Genebrardus dum converteret, ſe criminationes illas omiſiſſe narrat.* Quæ verba cum Dominus *du Cange* legiſſet, ſe in omnibus fere bibliothecis, exacta ſatis adhibita diligentia, poemata illa Zonaræ a Genebrardo latine reddita conquiſiviſſe, nec tamen ullibi reperiſſe ſcribit. Verum ex iis, quæ paulo ante de Zonaræ canone in B. Virginem Mariam diximus, haud difficulter ſuſpicari licet, ad quæ poemata Pontanus reſpexerit. Nimirum illum ipſum hymnum innuit, qui in Patrum bibliotheca poematis titulo gaudet, etſi poeticis numeris minime aſtrictus, cujus literæ initiales e ſingulis capitibus collectæ hunc ſenſum faciunt: ΤΣΤΑΤΟΣ ΗΧΟΣ ΤΣΤΑΤΟΝ ΠΛΕΚΕΙ ΜΕΛΟΣ.

Paraphraſin Zonaræ in univerſam Ariſtotelis Logicam, Græculum quendam venalem habuiſſe in bibliotheca ſua *Geſnerus* autor eſt. Ejusdem vocabularium ſeu lexicon apud Venetos haberi, in Apparatu ſuo *Poſſevinus* obſervavit, quod etiam inter *Henrici Stephani* libros fuiſſe *Scaliger* in quadam ad *Caſaubonum* epiſtola indicat. Expoſitionem in octateuchum Damaſceni *Leo Allatius* in *Συμμίκτοις* ſuis adducit, eamque pulcherrimam appellat. Idem in tractatu de Simeonibus, quatuor Zonaræ opuſcula inedita allegat, nimirum de crucis adoratione, de S. Sylveſtro, de Sophronio Hieroſolymitano, & de Domini occurſu. In bibliothecis nonnullis extat quoque Zonaræ expoſitio in canones anaſtaſimos *Damaſceni*, cujus aliqua fragmenta *Gretſerus* in libris de Cruce publici juris fecit. Præterea Zonaram non ſolum *Gregorii Nazianzeni* tetraſticha, verum etiam alia non pauca diverſi generis monumenta antiqua commentariis & paraphraſibus illuſtraſſe, *Lambecius* in bibliotheca

theca sua Vindobonensi tradit, unde etiam paraphrases 33 ad totidem *Nazianzeni* carmina, quibus in codice prædictæ bibliothecæ nullum autoris nomen præfixum legitur, a Zonara profectas suspicatur. Ex epistolis, quæ in nonnullis codicibus *Glycæ*, in nonnullis Zonaræ tribuuntur, *Bonaventura Vulcanius* in notis ad Cyrillum de Anthropomorphitis aliquas vulgavit, duas priores *Jacobus Pontanus* latine edidit, neque paucas passim *Allatius* exscripsit. Verum missis cæteris Zonaræ scriptis, nunc de Annalibus dicendum est.

Eos munificentia *Antonii Fuggeri* illectus *Hieronymus Wolfius* latinitate donavit, & græco textu adjuncto Basileæ anno 1557 publicavit. Ab eo tempore Zonaras Francofurti anno 1568, cum aliis quibusdam Scriptoribus Byzantinis iterum latine prodiit, sed græca editio hucusque iterata non fuit. Equidem jam quadraginta abhinc annis *Labbeus* in protreptico Byzantinæ historiæ præmisso spem fecerat, fore ut Zonaræ historiam, cum pluribus bibliothecæ Regiæ, Mazarinianæ & aliarum codicibus collatam ederet, Wolfii versionem emendaret notasque subjiceret *Jacobus Goar*, ad quod negotium *Labbeus se quoque symbolam suam collaturum pollicitus* fuerat. Idem *Labbeus postea in dissertatione sua de Scriptoribus* ecclesiasticis, se Zonaræ annales e typographia Regia emissurum promisit.

Verum quod a *Goaro* & *Labbeo* literatus orbis frustra expectavit, a Domino *du Cange* præstitum videmus. Qui cum hactenus non modo *Nicephorum Bryennium*, *Annam Comnenam*, *Johannem Cinnamum*, & *Paulum Silentiarium* eruditissimis notis & commentariis, verum etiam universam historiam Byzantinam insigni opere de familiis Byzantinis & Constantinopoli Christiana, nec non glossario mediæ & infimæ græcitatis illustraverit, cæteris suis in historiam Byzantinam meritis novam hanc Zonaræ editionem nunc adjecit, eodem chartæ & characterum splendore e regia typographia emissam, quo cæteri operis Byzantini Scriptores in Actis nostris Cal. Octobr. 1685 memorati huc usque prodierunt.

Totum opus, quod ab orbe condito, usque ad A. C. 1118, quo Alexius Comnenus obiit, procedit, ab ipso Zonara in duas, a *Wolfio* in tres partes divisum fuerat. At novus Editor annales

hos octodecim libris, & libros iterum, *sumere ne lector juge paveret opus*, suis sectionibus distinguit. Varias lectiones in quatuor Regiis MSS. & uno Colbertino observatas, quia extra controversiam videbantur, in ipsum contextum intulit, reliquas in annotationibus consignavit. Versionem Wolfianam nonnullis in locis, ubi Autoris mentem non assecutus videbatur, emendavit, & emendationis rationem in notis indicavit. E notis marginalibus Latinis, quibus ad exteriorem editionis suæ columnam, de rerum argumentis lectorem subinde admonuit *Wolfius*, plerasque retinuit; nonnullas certis de causis, quas indagare ecclesiæ Romanæ statum expendenti non difficile, rejecit. Græcas autem, quas interiori paginarum margini seu Græcæ columnæ Wolfius adjecerat, Dominus *du Fresne* post annales seorsim imprimi curavit, ex MSS. codicibus auctiores reddidit, & secundum librorum & capitum numeros digessit.

Annalibus Zonaræ subjicitur breve quoddam Chronicon ab orbe condito usque ad Alexii Comneni imperium, quod a *Petavio* una cum *Nicephori* breviario quondam editum, *postea in regia Nicephori Constantinopolitani editione omissum fuerat*, nec non *rerum in Zonaræ annalibus tractatarum synopsis*, seu argumenta ex notis illis marginalibus, de quibus supra diximus, contexta. Hanc argumentorum synopsin excipiunt Domini *du Cange* in Zonaræ annales notæ criticæ & historicæ. Profitetur autem, se in his annotationibus non repetiturum, quæ vel a se, vel ab aliis, in notis ad cæteros Scriptores Byzantinos jam tacta fuerant. Neque ejusmodi universalis Historiæ annales fusioribus commentariis indigere censet, cum ejusmodi labor nimium nec tamen totum complexurus esset. Sunt igitur hæ annotationes plerumque breviores, quibus tamen nonnunquam paulo uberiores digressiunculæ insertæ, qualis illa de historia Regum Vandalorum p. 57. 58. 59 & 60. de Saracenorum in Italiam irruptione p. 83. 84. 85 & 86. de excidio Syracusæ p. 87. & sequ. ubi describitur epistola *Theodosii Monachi* ad Leonem Archidiaconum, de hoc argumento scripta, quam latinitate donatam *Rocchus Pyrrhus* in episcopis Syracusanis expressit. Inter has annotationes comparent etiam præcipuæ ex Wolfianis, quæ, ut a cæteris discerni possint, litera nominis initiali W. signantur.

In

In dissertatione de Hebdomo annotationibus subjuncta, suã & *Petri Gyllii* sententiam adversus *Hadrianum Valesium* (cujus de Hebdomo commentatio novissimæ *Ammiani Marcellini* editioni, quam in Actis A. 1682 p. 13. recensuimus, p. 672 & seqq. subjunctus legitur) vindicat, asserens, Hebdomũ apud Scriptores dici non solum septimum a Byzantio lapidem, sed totum etiam campum intermedium, quem non ad Propontidem, sed ad Sinus Ceratini caput extitisse, & Campi Martii vicem urbi Constantinopolitanæ præbuisse tradit. Et ad hunc ipsum Hebdomi campum omnia illa ædificia spectasse docet, quæ apud Scriptores Byzantinos in Hebdomo collocata deprehenduntur. Inter ædificia autem illa, præter ædes quasdam sacras, præcipua esse refert Tribunal, in quo levari & inaugurari Imperatores soliti fuerint, & adjunctum ei Palatium, quo se peracta inauguratione recipere consueverint. Porro cum *Valesius* fidenter asserat, neminem veterum ædis Johanni Baptistæ sacræ intra muros urbis Constantinopolitanæ mentionem facere, Dn. *du Fresne* ex Constantinopoli sua Christiana repetit, duodecim templa intra urbem Johanni Baptistæ dicata, quibus nunc duo alia adjungit.

Disceptationem hanc de Hebdomo sequuntur additamenta *quædam ad Familias Byzantinas & Constantinopolin Christianam*, qualia etiam in annotationibus ad Zonaræ annales passim occurrunt. Huc enim spectant, quæ p. 35. 36 & 37. de æde Andreæ disserit, quam in Constantinopoli Christiana lib. 4. sect. 5. n. 5 Apostolo ejus nominis consecratam perperam dixerat, cum potius illi Andreæ sacra sit, qui sub Copronymo ob imaginum cultum multa passus est, & a Græcis d. 17 Octobris colitur. Qua occasione ex codice Thuanæo versus *Maximi Planudis* in ædem illam ejusque fundatricem Theodoram Raulænam describuntur, ut ea, quæ p. 52 & 53 de statua fortunæ proferuntur, & cætera mittamus. Extremum locum duo indices occupant, unus locorum, regionum & ædificiorum urbis Constantinopolitanæ, quæ in annotationibus, disquisitione de Hebdomo, & additamentis illustrantur; alter rerum memorabilium, quæ Zonaræ annalibus continentur.

FRIDERICI SPANHEMII HISTORIA IMAGI-num Restituta, præcipue adversus Maimburgium & Alexandrum.

Lugduni Batav. apud Joan. Verbessel, 1686, in 8.

Cum quotidiani sint novorum librorum partus, nemini mirum videri debet, nonnullos manibus nostris sese subducere, quorum recensio negligenda haud erat. Quod circa præsens etiam opus nobis contigit, cujus Auctor clarissimus, quanquam Reformatorum hypothesi inservit, multa tamen habet notatu digna. Cujusmodi est, quod in dedicatione ad Consules Amstelodamenses commemorat de Baronio Blondelliano, quem nuper in ea urbe viderit, notulis subinde castigatum, quarum plurimæ ex Jacobo Capello transscriptæ sint. In præfatione ad Lectorem generatim perstringit duos illos scriptores, quos impugnandos sibi sumit, præsertim Maimburgium, ob adulatorias erga Regem suum voces de Reformatorum persequutione. Opus ipsum in novem sectiones dispescit; *quarum prima, postquam adversariorum suorum malam fidem ostendisset, nulla* censet documenta proferri posse usus publici & sacri imaginum ante Gregorii Nysseni & Paullini Nolani tempora, eumque haud fuisse alium, quam historicum, ethicum, politicum & μιμητικὸν, cum adoratione minime conjunctum. Dein de historia hæmorroissæ, & boni pastoris apud Tertullianum imagine, adversus Alexandrum disputat, & de Canone Eliberitano hujus pariter ac Maimburgii exceptiones diluit, additque, initio quarti seculi in Basilicis Christianorum nullas conspectas imagines, quibus tamen præiverit Constantinus statuas in foro erigendo; hinc labente quarto sæculo frequentes fuisse Christianas imagines &c. quinto vero sæculo Augustinum in picturarum adoratores invectum, cujus loca adversus Alexandrum vindicat. Ex sæculo sexto adfert Gregorii Magni ad Serenum epistolam, & septimo non tantum Sanctorum, sed & Imperatorum, Episcoporum & Synodorum imagines in templis collocatas ostendit, simulque expendit factum Philippici Bardanis, sextæ Synodi imagines templis ejicientis, qui propterea excommunica-

municatus fuerit a Constantino Papa, sub quo visiones pro veneratione imaginum, Deiparæ cumprimis, jactari ac controversiæ circa imagines oriri cœperint. *Sectione secunda* falsam esse Iconomachiæ originem ex Cedreno & aliis, a Judæo, Jezido Chalifæ & Leoni Isauro, abditis imaginibus, felix imperium portendente, repetitam, adversus Maimburgium & Alexandrum propugnat; veramque ex quotidiano superstitionis incremento, offensione infidelium, cumprimis Saracenorum, controversiis jam sub Constantino Papa & Philippico Imperatore motis, aliisque causis derivare mavult. Postea Leonis Isauri & Gregorii II adversus hunc facta prolixe expendit, inprimis observans, Leonem primo nihil aliud intendisse, quam ut imagines in sublimi loco collocarentur, adeoque partim a contemtu, partim ab adoratione vindicarentur, sed Gregorii anathemate subditorumque rebellione exacerbatum, ad evertendas animum applicasse. Hinc varias de Leone Iconolatrarum fabulas explodit, illam inprimis, quam de Collegio, Bibliotheca & Professoribus Constantinopolitanis incendio exstinctis, item de intentatis a Leone Papæ Gregorio, Germano Patriarchæ, & Joanni Damasceno, commenti sunt. *Sectione tertia* iconomachiæ progressum considerat sub Constantino Copronymo, quem putido hoc cognomento falso insigniri autumat, & adversus tot Byzantinorum mendacia virtutes ejus ex ipsorum iconolatrarum monumentis colligit, Maimburgiumque confutat. Tum historiam septimæ Synodi generalis pandit, & crimina Principi objici solita hac & *quarta sectione* prolixe refellit, & Synodum Gallicanam sub Pipino, ad quem a Constantino legatio missa erat, imaginum cultum non sanxisse, Constantinumque nec morbo θεηλάτῳ obiisse, nec in extremis positum facta sua revocasse contendit. *Sectione quinta* Leonis quarti res breviter persequitur, & mortem ejus inopinam non divinæ ultioni, sed veneno ab Irene propinato adscribit, quæ deinceps iconolatriam reduxit pessimis artibus, de quibus prolixe Spanhemius. Præcipue vero perstringit media, quibus usa fuit Irene; abdicationem Paulli Patriarchæ, cujus palinodiam fictam esse judicat; substitutionem novi Patriarchæ Tarasii, de cujus electione nonnulla notabilia habet; conspirationem cum Hadriano I Pontifice Romano, portenta & similia. *Sectione*

sexta Historiam Conciliabuli, ut vocat, Nicæni pertexit, variasque fabulas in eo prolatas examinat. *Sectione septima* successum illius Synodi describere adgreditur, multisque declarat oppositionem in Occidente a Carolo Magno & Patribus Synodi Francofordiensis factam, quos non solam latriam, sed omnimodam imaginum adorationem damnasse, usumque solum historicum liberum permisisse contendit, & adversus Petavii, Maimburgii, & Alexandri exceptiones sustinet. *Sectione octava* in Orientem redit, & usum imaginum inde usque ad nostra tempora ibi receptum pluribus delineat, & quomodo a Latinorum moribus differat, ostendit, paremque disquisitionem in Occidente instituit *Sectione nona*, quam nupera Reformatorum in Gallia persequutione claudit.

MEMOIRES DU MARQUIS DE BEAUVAU, Pour servir à l'Histoire de Charles IV, Duc de Lorraine & de Bar. id est,

Commentarii, sive Memorialia Marchionis de *Beauvau, ad Historiam Caroli IV, Lotharingiæ & Barri* Ducis pertinentia.

Coloniæ, 1687, in 12.

Autoris illustre genus & gesta, nec fama tacuit, & aliquatenus ex libro hoc intelligere licet. Editur is, ut in præmisso ad lectores monito indicatur, altera vice; correctior nempe non solum a mendis typographicis, sed & ratione styli, quem longitudine periodorum intricatum, explicuisse se scribit, qui novam editionem accuravit. Autor vero ipse in præfatione sua non solum dictionis genus, & neglectum ordinis ac chronologiæ, sed & libertatem excusat: hos tamen defectus, vera & sincera narratione rerum, quas ipse viderit, vel a fide dignis perceperit, compensari posse confidit. Distribuit commentarios in libros VIII. Incipit ab obitu *Henrici* Lotharingiæ Ducis, id est, ab anno 1624, & finit in morte *Caroli* anno 1675. Pleraque hujus intra annos quinquaginta gesta, nostri temporis Scriptores tradiderunt, & paulo senioribus in

in memoria hærent: magna enim eorum pars cum bellorum, nostra & parentum ætate gestorum, historia ita connexa est, ut qui hanc noverint, illam non possint ignorare. Propterea in excerpendo ad illa magis respeximus, quæ non æque vulgata de Caroli vita interiori, speciali quadam diligentia & industria Autor annotavit.

Ab initio libri comparatio quædem inter *Henricum* & Carolum instituitur. Laudatur ille a virtutibus, quibus cognomentum *Boni* apud suos adeptus fuit, quibusque effecisse dicitur, ut Lotharingia sub nullo ante eum Principe felicior fuerit. *Carolus* a vivido ingenio magnoque animo commendatur; sed non tacetur inquietudo & variatio mentis, & salutarium consiliorum aspernatio; unde factum esse ostenditur, ut nullius ex antecessoribus imperium, tot vicissitudinibus & cladibus subjectum fuerit. Inter causas simultatis, quæ inter *Henricum* Ducem, & fratrem ejus *Nicolaum* Comitem Vaudemontium intercessit, matrimonio filiæ illius primogenitæ, cui Nicoleæ nomen erat, cum filio hujus Carolo non satis sopitæ, numeratur affectus Henrici erga Principem Pfalzburgensem, quem sibi generum destinabat, & cædes *Baronis* Luzeburgii, qui inter primarios Henrici ministros erat, Vaudemontio imputata; tum quædam lectu non indigna referuntur de *Dominico* quodam Hispano *Carmelita*, qui nuptiarum Caroli & Nicoleæ conciliator erat, sanctitatem & miraculorum editionem affectans. Notum est divortium Ducis Caroli ab uxore, cui principatus jus debere nolebat. Inter ejus prætextus etiam hunc allegavit, quod legitime baptizata non esset. Species quæsita fuit a crimine sortilegii, cujus sacerdos quidam, a quo baptizata fuerat, accusatus, & ob id capitali supplicio Nanceii affectus fuit; quamquam id crimen, ut autor refert, ad finem usque vitæ pernegaverit. Domestica illa mala publicæ secutæ sunt calamitates, inde maxime ortæ, quod Carolus turbidis consiliis, & inanibus belli moliminibus, vicinam Gallorum potentiam, quam Lotharingiæ Principes vereri & colere solebant, & ut Autor judicat, pro securitate sua debebant, irritaret: Deinde inconstantia in servandis, in quos plus una vice se præcipitavit pactionibus, causæ suæ magis magisque noceret. Implicitus itaque offensis Gallis & ab his pressus, Societati Austria-

cæ,

cæ, cæpto inter Ferdinandum II Imp. cum Suecis, & qui cum his fœderati erant, bello inconsultum illum ad arma impetum infeliciter erga Gallos denudatum, in Germaniam transtulit, copiis si non magnis, at exercitatis & pugnacibus instructus, quas parare & alere ex tributis & spoliis sciebat, & quod nemo ante eum facile præstitit, amissa etiam provincia, magnam vim pecuniæ ex locato aliis exercitu congerere, servatis sibi, quæ militibus pactus erat, stipendiis. Licet autem vario eventu & sæpe infelici pugnaret, fortitudinis tamen & peritiæ bellicæ laudem insignem, imprimis, ut testatur autor, in celebri illo ad *Nordlingam* prælio anno 1634 meruit. Tunc etiam ab Imperatore assignata ei fuit ad suam sustentationem Wormatia urbs, quæ diu ejus exactiones passa est, ut & totus ille tractus. Paulo ante, cum provincias suas adversus Gallos tueri se posse desperaret, fratri suo unico, *Nicolao Francisco Cardinali*, jus suum tradiderat. Is deposita purpura sacra, Ducis nomen assumsit, simulque alteram Henrici ducis filiam *Claudiam* patruelem suam, festinatis nuptiis sibi junxit, impetrata postea a Pontifice venia confirmatis. Sed nihil moratus cessionis hujus simulachra Galliæ Rex Ludovicus XIII novum Ducem ita persecutus est, ut is fuga cum uxore ex regia custodia ægre elapsus, exilium multis annis in Italia & Austria tolerare cogeretur. Inter morum defectus gravissimus & nocentissimus Carolo erat vagus & indomitus in fœminas amor. Ita cum anno 1635 exercitus Cæsaris & Gallorum in Lotharingia stativa haberet, ipse interim in delitiis Vesontione versabatur. Ibi enim post ejectam conjugem, quæ in Gallia exulabat, deperire cœperat uxorem Comitis *Cantacrucii*, & cum hac, postquam maritus illo tempore peste sublatus esset, matrimonium celebravit. Jure id factum esse scriptis defenderunt *Cheminotius* quidam Jesuita, & Cancellarius Ducis *Moleurius*, Canonicus Nancejanus. Hic tamen postea, ut refert autor, sententiam alio libello revocavit, nil tamen nisi offensas ab utraque parte reportans, in magna miseria vixit: *Jesuita* Romam citatus & alicubi abditus fuit, ut nihil de eo posthac auditum fuerit. Pontifex instante *Nicolea* & urgentibus Gallis, matrimonium novum damnavit, & Carolum excommunicationis fulmine ad separationem adegit, quam solenni ritu testatus est, neque tamen ideo a

con-

consuetudine cum Cantacrucia abstinuit. Natus est ex hoc conjugio filius, cui Vaudemontii Principis titulum pater tribuit, & quantum in ipso fuit, successionem in omne jus suum destinavit. Nata etiam ex eodem filia, quæ Principi de *Lislebonne* ex Serenissima Lotharingicæ familiæ stirpe Ellebovia orto, nupsit. Illustria sunt filii & generi nomina, bellicis inprimis artibus nobilitata, ut paucis ignota esse possint.

Sed ad alia, & ad ea quæ prius acciderunt, redeundum est. Inter illa memorari debet, tentata a Carolo *Brisaci*, celeberrimi ob munimenta ad Rhenum oppidi, a *Bernardo* Saxoniæ Duce tunc obsessi liberatio. Nam etsi ei infeliciter institutum cesserit, tantam tamen in servandis, post profligatum equitatum suum, peditum cohortibus peritiam & animi præsentiam ostendit, ut ab ipso hoste magnum elogium, ut autor scribit, reportaverit. Ex Germania postmodum copias suas in Belgium duxit, Hispanis succurrens. Inde Lotharingiam, a Gallis insessam & durissime habitam, etiam ipse vastabat, & exhauriebat. Præsidia quoque, quæ in castellis quibusdam habebat, ipso licet cum copiis absente, crudeliter in provinciales grassabantur. Tantam tamen hi fidem Principi suo præstabant, ut omnia ejus causa & tolerarent, & pro viribus tentarent. Nobilitas etiam, quam antiquam vocant (*L'Ancienne Chevalerie*) licet ut autor refert, omni antiquo jure, libertatis nempe quam habebat specie, & aliqua in administratione publica autoritate a Carolo plane exuta esset, fidem tamen ei cum rerum suarum magna jactura servavit. Anno 1640 Carolus, nova pactione cum Rege restitutionem in provincias suas duris quidem conditionibus stipulatus, summo cum subditorum gaudio una cum Cantacrucia domum redierat. Hæc *Ducissæ* axioma palam & tam serio sibi asserebat, ut quendam ex famulis Ducis, ipso & inscio & postea improbante, suspendio necari fecerit, qui ei *uxoris castrensis* (*femme de campagne*) nomen, inter sodales garriens, impegerat. Sed Dux conditionum, & inprimis illius, qua Nancejum securitatis causa præsidio regio tenebatur, mox pertæsus, a pactis, licet a Rege exacte impletis, recessit; ex epistola quadam *Hallierii* Regi præfecti & postea Franciæ Marescalli uxoris, comperisse se causatus, quod libertati suæ insidiæ struerentur. *Hallieria* male id cessisse

fisse notat autor, nec vana de circumspectione in sermonibus & literis servanda monet. Brevis ergo ista pax fuit, & ita vulgo a Lotharingis vocari solebat, *La petite paix*. Igitur ad arma illico reditum est, & Regis copiæ denuo Lotharingiæ immissæ, loca quæ Rex Duci restituerat, denuo occuparunt, inter quæ diu restitit famosum ob exactiones & excursiones militares oppidum *Motta*, quod contra deditionis pacta funditus eversum fuisse dolet autor. Carolus interim, ut poterat, tum in Lotharingia & Belgicis confiniis, tum in Germania Gallis nocebat; Bavaris etiam, cum exercitum Gallorum improvisa irruptione ad Tutelingam opprimerent, auxiliatus: sed postea solita morum varietate, Bruxellis otio se immersit, & cynicæ vitæ exempla populari inprimis cum tenuioribus conversatione renovavit, simul tamen corradendæ pecuniæ artibus omnibus modis incumbens. Quæ de amore ejus, quo erga puellam quandam oppidanam exarsit, referuntur, fidem fere superant. Accedebat & aliud vitium, jocorum & scommatum protervia, quibus Hispanorum proceres in Belgio, ipsum etiam Austriacum Archiducem *Leopoldum Guilielmum* provinciarum supremum Gubernatorem offendere non verebatur. *Agebat & alia, quibus non invisum solum, sed & suspectum se reddebat*, tandemque effecit, ut Hispani eum amplius ferre nollent. Itaque Bruxellis captus, & in castellum Antverpiense primum, deinde in Hispaniam avectus, plurimis annis in custodia detentus est.

Ista omnia accurate persequitur autor, qui circa id tempus educationi filiorum Ducis *Francisci* præfectum se fuisse commemorat, addens, quæ Principi isti, post defunctam uxorem Claudiam, (quam tenerrime amavit, nec unquam ad novas nuptias permoveri potuit) & post captum Carolum fratrem acciderunt. Venit nempe Franciscus Dux, suadente Imperatore, & volentibus Hispanis in Belgium, ut exercitum fratris sub imperio suo non magis quam in stipendiis Austriacis contineret. Carolus tamen carcere suo exacerbatus, secretis jussis præfectos copiarum in Hispanos incitabat; ita ut duo tribuni cum cohortibus suis statim in Gallorum castra transiverint. Franciscus in Belgio multa cum benevolentiæ demonstratione ab Archiduce & omnibus exceptus fuit, sed cum Condæo principe, qui tunc Hispanas partes sequebatur, de honorum

rum mutua exhibitione convenire non poterat. Milites inde, qui ad Gallos defecerant, citari, & cum non redirent, judicio castrensi condemnari fecerat. Vocat id autor *L' Egmin*, de qua voce obiter notamus, non aliam esse quam Germanicam Gemeine; id est *commune*, sive cœtum, in quo de negotiis vel publicis vel judicialibus tractatur. Id jus (more Germanorum, quem Lotharingi servabant) etiam in castra translatum est, idque legiones, quæ in Germania ab externis principibus conscribuntur, etiam nunc pacisci solent: Itali *Ghemineam* vocant. Interea in Belgio divulgabatur scriptum Caroli, in carcere Toleti anno 1655 datum ad Comitem *Lignevillium* Lotharingicarum copiarum præfectum aliosque tribunos (v.p.138) quo jubebantur, uxori Caroli priori & legitimæ, *Nicoleæ* Ducissæ, in Gallia versanti, parere. Hoc nec Franciscus Dux, ab Hispanis non pro merito se tractari existimans improbabat; sed dum is cunctatur, *Haraucourtius* Marchio, ex primariis exercitus ducibus, cum parte copiarum ad Gallos transiit. Paulo post ex Hispania exemplum novæ cum Carolo captivo pactionis in Belgio vulgatum est, qua cavebatur, ut copiæ Lotharingicæ Regi Hispaniarum juramento obstringerentur; idque dissimulante consilium suum Francisco, factum est. Verum ipse paulo post, cum non levibus ex causis suspicaretur, sibi quoque vincula ab Hispanis parari, in Galliam cum iisdem copiis sese subduxit, non tamen sine periculo. Desertus enim & pene proditus fuit a tribuno Hiberno cum suæ gentis legione, quæ Carolo militabat, Hispanorum partibus constanter adhærente. Hanc admirabilem Ducum fratrum fortunam graviter considerat autor p. 150, simulque quam frigide Cardinalis Mazarinus Franciscum in Galliam profugum tractaverit, commemorat; laudata tamen Regis Ludovici XIV erga Ducem comitate. p. 151. *Nicolea* Ducissa captivi & jam ad officium redire visi mariti literis devincta, tanto studio rebus ejus restabiliendis incumbebat, ut Francisco ejus fratri autoritatem apud exercitum fere detraheret. Obtemperabat consiliis hominis cujusdam tenuis fortunæ, sed astuti & industrii, cui a *S. Martino* nomen erat. Istum Franciscus male consultus, ut monet autor, neglexerat aut offenderat. Ab illo libellis satyricis pro Ducissa, a Moleurio pro Francisco certatum tunc est. Caroli liberatio vario

ipsius & aliorum astu tentata fuit; sed aut infeliciter, aut non bona fide, Mazarino ipso, ut autor suspicatur, secretum Hispanis prodente. Inter hæc Franciscus æmulatione illa Ducissæ *Nicoleæ* liberatus fuit; decessit enim hæc anno 1657, cum plurimis annis exul in Gallia vixisset, pensionibus vel a Rege vel a marito, sed tenuibus, maleq; acceptis misere sustentata. Solatium sub finem vitæ habuit, quod a marito iterum pro uxore agnosceretur: sed id, ut autor censet, non nisi necessitatis causa ab illo factum est, tam parum uxorem amante, ut cum postea Lutetiæ sat longo tempore commoraretur, nec sepulchrum ejus videre, nec quidquam ad solita sacra exequialia impendere ejus causa voluerit. Anno sequenti insignibus infortuniis affectus est Dux Franciscus. Ex duobus enim, quos habebat, filiis, primogenitum *Ferdinandum* magnæ spei juvenem amisit, qui medici regii *Guenavii* consilio sectionem calculi, quo cruciabatur, passus decessit; quod factum se absente notat Autor, nec laudat medicorum consilium. Alter filius *Carolus*, qui nunc exercitibus *Cæsaris nostri invictissimi* summa cum potestate præpositus est, & tot palmas a Turcis reportavit, casu equi lusci, quem Parisiis in hippodromo a magistro datum, ut moris est, *circumagebat, ita afflictus fuit, ut sex horas absque ullo fere vitæ signo* jaceret: neque tam medicorum, a Rege licet benigne submissorum, arte, quam per miraculum servatus esse ab autore creditur, imposita ejus cordi quadam imaguncula B. Virginis Fuxensis. Pax Pyrenæa postea secuta est, quæ Carolo libertatem attulit, sed non iis, quas voluisset, conditionibus. Neglectus itaque ab Hispanis, Gallicam gratiam per Mazarini favorem ambivit, spe etiam nuptiarum inter Serenissimum, quem paulo ante nominavimus, Principem Carolum, fratris filium unicum, in quo spes domus Lotharingicæ versabatur, & Mariam Mancinam Mazarini ex sorore neptem proposita. Sed fraternam sinceramque fidem & benevolentiam Francisco non exhibuit, licet utriusque soror, Aureliani Ducis conjux, ad fidam conciliationem officia sua interponeret: simultatum enim semina aut vetera supererant, aut nova oriebantur, quæ autor p. 175. indicat. Inde intricata & dilata fuit, Mazarini artibus, tractatio Regis cum Carolo, ita ut hic quatuordecim menses otiosus Parisiis desideret, simulacris honorum ut Princeps supremus utcunque cul-

tus,

tus, ſed non impetrata provinciæ reſtitutione. Offenderat Mazarinum abrupto negotio de nuptiis, de quibus diximus, & malo more negans ſe unquam illas obtuliſſe. Franciſcus, ut nihil intentatum relinqueret, quod ad fratris benevolentiam acquirendam & ſtabilimentum afflictæ familiæ facere videretur, matrimonium inter Principem filium & Caroli Ducis filiam ex Cantacrucia genitam ultro proponere cœpit; ſed neque hæc oblatio Carolo placuit, imo ut ſpem iſtam penitus præcideret, præcipitanter eam Lilebonio, cujus ſupra meminimus, addixit. Cum vero Franciſcus poſtea Mazarinum de conjugio Mancinæ cum filio ſollicitaret, etiam huic conſilio variis modis obſtitit Carolus, ita ut ipſe matrimonium ſuum Mancinæ offerret. Sed cum ex interceptis ad *Cantacruciam* literis, ſimulatio & verſutia ejus detecta eſſet, acrius in ſe Mazarini odium, licet id diſſimulantis concitavit. Inde factum, ut aliis conditionibus Lotharingiæ reſtitutionem impetrare non potuerit, quam ut Regi viam militarem per provincias ſuas in Germaniam, milliaris dimidii latitudine, cum omni jure, concederet, exercitum dimitteret, & una ſolum cohorte equitum ad corporis cuſtodiam, eoque peditum numero, qui *ad præſidia locorum, quæ ipſi ſupererant, munitorum requirerentur*, contentus eſſet, tum omnes Nanceji munitiones dejici conſentiret. Cedi denique Galliæ in perpetuum debuere loca munita *Stenay*, *Clermont*, *Jamets* & *Dun*. Mancina Laurentio Columnæ, Principi de Palliano, Comeſtabili Neapolitano nupſit. Hæc ex libris tribus prioribus referenda eſſe viſa ſunt; reliqua menſe ſequenti exhibere conſtituimus.

L' ETAT PRESENT DE LA PUISSANCE Ottomane, avec les cauſes de ſon accroiſſement, & celles de ſa decadence, par le Sieur du Vignau,

id eſt,

Status præſens potentiæ Ottomannicæ, cum cauſis incrementi & decrementi illius; autore Dn. *du Vignau*,

 Secre-

Secretario quondam Legati Gallici (*Domini de Guillerагues*) Constantinopolim missi, Interprete classis regiæ in universo mari Mediterraneo, Equite S. Sepulchri.

Lutetiæ, apud Danielem Horthemels, 1687, 12.

DEcrementa Imperii Ottomannici ante *Rigaltium* (in Actis 1684 p.115. laudatum) sperare vix quisquam, nemo Autore hoc nostro confidentius conjunctis Christianorum armis promittere ausus fuit. Observat hic ante omnia, mollitiem Regum Persiæ in causa fuisse, ut nihil periculi suis ab Oriente finibus imminere sentientes Turcæ, totis viribus regna occidentem, meridiem, septentrionem versus sita invaserint, & sub jugum redegerint. Accessisse semper paratam exercitatissimorum militum copiam; innumera sævitiæ horrendæ & perfidiæ omnia pacta susque deque habentis specimina; vim deniq; ingentem pecuniæ, commeatus, armorum ex hostico non minus ac fœderatorum aut subditorum facultatibus corrasam. Hinc natum terrorem *panicum adeo oppressisse Christianos, ut cum illis de interiori regni Ottomannici statu* parum constaret, iique ex *veteribus victoriis* modernorum Turcarum vires æstimarent, omnem spem de infidelium illorum debellatione abjecerint.

Hunc errorem ut eximat autor, describit summam Turcicarum provinciarum vastitatem; plebem per militum & magistratuum exactiones, ad mendicitatem redactam; ruinam commerciorum; enervatam avaritia Ducum, ipsiusque Sultani, *prætorianam* sive Janizzerorum militiam, laxatamque disciplinam. Argumentum speciale sumit imminutæ potentiæ, ex decrescente judicum sive præfectorum civilium (*Cadi* vocantur) numero. *Quingentos* enim eorum & plures, qui in Europa erant, jam ad *trecentos & decem*; & in Asia *septingentos*, ad *quadringentos & triginta* redactos esse, ex regestis Cancellariæ constare tradit. Augeri quidem indies suburbia & proximos Constantinopoli vicos, sed deseri provincias, ex quibus coloni quotidie emigrant, rapinas militum & magistratuum vitantes; ita fieri, ut exhaustis provinciis, incola-

incolarum numerus urbi regiæ onus potius, quam emolumentum afferat.

Quanquam vero *cap.* 2. causas potentiæ Ottomannicæ in herili illo dominatu quærat, quem Imperator in vitam & facultates omnium subditorum, viventium & morientium, imo ipsius summi Vezirii rigidissime exercet: quanquam etiam vile hoc obsequium doctores legis Mahummedicæ populo inculcent, cœlumque mereri jactent, caput qui suum poscenti Imperatori offerunt; unde rebelliones semper cum exitio autorum finiantur, neque quidquam utilitatis ex iis ad Christianos perveniat: non deesse tamen notat ex ministris & subditis, qui id detrectent, & ut possunt, evitent, leges etiam ipsas aliter interpretentur; imo aliquando in Imperatores insurgant, eosque regno & vita spolient, quod parenti ejus qui nunc regnat, aliisque accidit. Remedium vero, quod consiliis *Mehemmet Kieuprulí*, (cujus nomen *Kiuperli* alii efferunt,) Vezirii, ejusque filii Achmetis, inaudito exemplo in ista dignitate patri succedentis, quæsitum fuit, enervata militia prætoriana, sublato fortissimo quoque ex belli ducibus, & exhausto per tributa populo, gravius malo fuisse observat.

Subjungit alia cap. III. de parendi necessitate, quæ omnibus ministris incumbit, ita ut nec hiscere quisquam contra jussa Imperatoris ausit. Nemini apud illum præter moriones, nanos similesque, ex aulicis proloqui verbum aliquod licet, nec Vezirius ipse, nisi interrogatus, & cum summa respondet submissione. Quod si quid profert hic aut suadet, quod Imperatori displicet, cum muneris & capitis sui periculo id facit, & ad utrumque se paratum esse profiteri debet; quod *Kiuperlii* etiam fecerunt, quos tamen *Lala*, id est patris nomine dignari solebat Imperator. Idem *Cara* Mustapha, qui Kiuperlio juniori successit, observavit, cum in bello Moscovitico vicarium (*Caimacanum* vocant) ab Imperatore sibi datum nollet admittere. Interim hæc imperandi severitas, & assentiendi necessitas, non ministris solum, sed & Imperatori & reipublicæ exitio non semel fuit. Addit, prædestinationis quidem dogma mortis contemptum conciliare Turcis, non deesse tamen hodie, qui dicant, non minus prædestinationi tribuendum, quod fuga saluti suæ consulant. Desiderium intempestivum pacis aut induciarum, quod

in Christianis, victoribus licet, Turcæ experti sunt, magno his commodo semper fuisse, exemplis confirmat. Sic enim Venetos jactura regni Cretici pacem redemisse; nec Polonos post victoriam ad *Chocimum*, nec Moscovitas post successum belli anno 1677, magno conamine cœpti, neque Germanos post profligatum ad Arabonem amnem *Achmetem* Vezirium, absque aliquarum regionum dispendio cum Turcis transegisse. Venetos tamen excusat, quod a validiori Ottomannicæ potentiæ oppugnatione, jam olim impediti, & ad sua tutanda adacti fuerint, bellis in Europa exortis, quorum culpam ex gentis suæ principiis, Austriacis tribuit consiliis. Occasionem etiam hic arripit suos laudandi. Memorat enim, Vezirium, cum Gallos ad Arabonem in acie conspexisset, capillitiis ornatos, interrogasse, quæ istæ fœminæ essent? sed brevi expertum fuisse, viros esse: Alios e Turcis Gallicum illud *allons*, & *tuë tuë* validius judicasse, quam *Allah* suum, quod pugnaturi inclamant. Refert etiam miratos esse pugnæ genus, quod Galli exhibebant, equos ita regentes, ac si vinculis connexi essent, cum Turci solutis discurrant ordinibus: sed disciplinam illam Germanici equitatus propriam esse, & ad Gallos translatam satis constat. *Cæterum errorem Christianorum omnium hic taxat, qui putent Turcicum imperium* aurifodinam quandam, omnesque ejus incolas milites & duces expertissimos esse; cum tamen copiis Turcicis tonsores, hortulani similisque farinæ homines præponi soleant, & quisquis Vezirius ex arbitrio Sultani fit, ille etiam ad summum militiæ ducatum idoneus reputetur, ac pro militibus habeantur qui fortiter clamare possint. Notat etiam alia militiæ Turcicæ vitia, & multa militum millia esse ait, qui postquam aliquid lucrati sint per stipendia aut prædas, statim pro emeritis habeantur, adeo ut ab expeditione immunes, opificiis & mercaturæ operam dent, cum civium damno. Ita militiam non nisi spoliandæ plebis prætextum esse; semiplenas etiam cohortes haberi, ut præfecti stipendia lucrentur habeantque, quo avaritiæ Ducum & Imperatoris satisfaciant, thesauro ejus quicquid poscit, inferendo. Inde fieri (quod exemplo notabili probat,) ut Imperator sciens ad istas Ducum artes conniveat. Falli porro ait Christianos, cum ex eorum, qui legati ad nos veniunt, statura & moribus, de omnibus Turcis judicent; deligi

enim

enim corpore validos, & aspectu gestuque feroces; cum in cæteris non minori, quam alibi, numero sint pusilli & imbelles. Juvari has persuasiones ab iis, qui in Turcia peregrinantur, reversi vero vana & incomperta narrant, aut omnia in majus efferunt, ut terrore repleant Christianos; cum rectius facerent, si statum interiorem ejusque defectus scrutarentur, & sævitiam nequitiamque gentis adversus Christianos fideliter exponerent.

De defectibus autem, sive de caussis imminutæ Turcorum potentiæ *Cap.* IV plura proponit, exhaustum nempe luxu quorundam Imperatorum ærarium, quod per, immodicas licet, exactiones repleri nunquam potuerit: ingentem quæstorum & fiscalium exactorum numerum, quorum nullus non rapiat: dein quod semel illata ærario Imperatoris pecunia, ad usum populi nunquam expendatur, sed otiosa jaceat: quod monetæ nulla habeatur ratio, optimæque merces adulterinis nummis coemantur, aut meliores exportentur: accedere fori malum, dum judicum sententiæ, & falsa testimonia, in quavis causa vili pretio emi possint. Incendiorum etiam casu, domibus ligneis & materia combustibili repletis, maxima & frequentissima damna inferri tradit, ita ut Constantinopoli, intra annos septem, incendia quadraginta spectasse se dicat Autor, quibus singulis minimum 500, aliquibus ad 2000 ædes perierint; & esse sceleratos, qui rapiendi per tumultum causa flammas subjiciant: luxum vero, qui maxima quæque imperia destruxit, ad summum pervenisse gradum. Seminarium illud militare, quod ex liberis Christianorum, singulis decenniis per modum tributi captis, olim parabatur, negligi memorat, id quod jam ab aliis quoque annotatum fuisse meminimus. Vix enim trigesimo anno exigi pueros, hosque ne a Christianis quidem, sed a Turcis pauperioribus natos, quos pecunia corrupti in Christianorum locum substitui patiantur. Hac de caussa ingentem domum Constantinopoli, olim Christianorum pueris repletam, jam canum venaticorum receptaculum esse observat. Militarem scientiam ipsam, nisi apostatæ in exercitu essent, fere totam ait periisse, tumultu & clamore omnia geri, & numero fidi. Janissarios vel Janizzeros hodiernos umbram solum veterum esse; in provinciis autem summam paupertatem & desolationem conspici: ita ut inter Constantinopolin & Adrianopolin,

fertilissima licet regione, spatio 40 leucarum Gallicarum vix septem aut octo vici paululum culti reperiantur. Cum enim omnia officia publica per factiones & corruptiones acquirantur, omnes in universum, qui iis funguntur, ad expilandam plebem converti, & ex hujus spoliis perpetuo quodam circulo & refluxu fiscum Imperatoris repleri, qui ministros ut spongias suo tempore & ordine exsiccare novit. Ipse *Vezirius* in extorsionibus cæteris omnibus exemplo præit, nec *Cara* illo *Mustapha*, qui Vienna depulsus est, improbior alter fuisse perhibetur; nam & leges publicas pretio tulit & abrogavit: Licet vero aliquando insignis ejus nequitia ab Imperatore deprehenderetur, tam callidus tamen fuit, ut reum substitueret Vicarium suum, & hunc inauditum præcipiti tolleret supplicio. His igitur defectibus in suum commodum uti posse & debere Christianos Europæ Principes, contendit autor, ostensa facilitate, qua ipsa Constantinopolis expugnari possit. Ita enim sitam, ædificatam & neglectis munimentis veteribus apertam & debilem esse, ut ejaculatione globorum ignivomorum multo facilius cessura sit, quam Algeria, quæ præsente autore in magnas angustias ea vi fuit redacta; *hæc enim litus habet importuosum, sed Constantinopolis tam commodum, ut omnis generis* navigia muris possint succedere. Accessum vero inter duo illa *Sesti* & *Abydi* castella, quæ hodie *Dardanelles* vocantur, tam difficilem non esse, quam vulgo describi solet, multis ex causis judicat, referens simul, quæ de Abydo propriis suis oculis observarit anno 1682, cum apud Dominum *Du Mené* Gallicum Navarchum, classis Turcicæ Præfecto collocutum, interpretem ageret: imo novis, quæ nunc inventæ sunt, machinis tormentorum, intra duodecim horas subverti posse putat. Disposita quidem utrobique esse tormenta 20, pluriumque pedum longitudine, quæ globos 700 aut 800 librarum ejaculentur, superficiem æquoris, & sic carinas navium ferientia, sed moveri ex situ, quo jacent, non posse: modum etiam ostendit, quo vitare ictus eorum liceat. Interim terribilem esse eorum explosionem, cum globi æquore pluribus vicibus (25 aut 30 se ipsum ait observasse) repercussi, ingentem vim aquæ sursum tollant. Addit quædam quomodo commercia Christianorum, ex quibus maxima emolumenta Turci capiunt, cum damno horum institui possint. Bellum vero ante omnia

omnia communi consilio adversus illos suscipiendum suadet, hoc maxime tempore, cum pace fruuntur Reges & Principes, moderatione (ut ait) Regis Christianissimi, & accedente Pontificis hodierni egregia solicitudine & opera, ut sperare liceat, hoc vivo hymnum Deo ob captam Constantinopolim in Basilica Vaticana aut in ipso S. Sophiæ templo Byzantino cantatum iri. Applicat huc vaticinia quædam inter Turcas dudum vulgata. Notat denique imperitiam eorum de rebus nostris, maxime in Geographia, cujus exempla ex sua experientia adducit.

Prolixus deinde est Cap. V, in demonstranda infirmitate Turcica in bellis navalibus, sed idem jam dudum ab aliis animadversum est. Lectu tamen non sunt injucunda, quæ de conflictibus quibusdam maritimis narrat, v. g. ut *Cara Mustapha*, ille qui postea Vizirii summam dignitatem adeptus est, tunc maris præfectus, cum tota triremium classe unam navim Venetam, eamque modicam, vix expugnaverit; item ut una Melitensium triremis, cui *Hocquincourtius* præerat, quadraginta Turcicis restiterit, & alia ejusdem fere eventus. De navibus Gallicis, quibus Legati vehuntur, aut quæ mercatoriis *præsidio sunt*, magnifica prædicat. *Ab his ait sæpe ipsam Constantinopolin terreri, & Christianos ex vinculis profugos im*pune suscipi & avehi, non audentibus id prohibere Turcis, nec visitare quidem Gallorum naves, sicut alias solent. Narrat hac occasione, qua majestate Rex Christianissimus legatum Turcicum Lutetiæ exceperit, non nisi una vice eum admittens & sedens, dum eum audiret: dein ut classis regia sex solum navium, duce Domino *Du Quesne*, in portu *Chio* triremes piraticas Tripolitanas infestaverit, & imperata facere coegerit, nil contra ausis Turcis, quorum classis vicina erat. Eandem classem Gallicam Latinis Christianorum in insulis Ægei maris Ecclesiis, a Græcis molestia affectis præsidio fuisse memorat, hoc quoque dissimulantibus Turcis. Extollit hæc autor, ut & auxilia in bello Cretico Venetis aperte submissa; imo Turcorum proceres non de aliis magis quam de Gallis queri refert, dicentes, nullum damnum rei Turcicæ inferri, nisi Gallorum ope: speciatim vero indignari, quod Melitensium equitum pleriq; Gallicæ sint nationis. Extenuat e contrario, & haud sincere ab aliis relata esse notat, quæ Legatis Gallicis Constantinopoli acciderunt.

Ex his Guilleragium mascule sese gessisse: *Caræ* enim *Vizirio*, minanti, Sultanum impetraturum ab Imperatore transitum per Germaniam, & cum ducentis militum millibus Galliam vastaturum esse, respondisse, non opus Sultano esse ea viæ molestia, Regem enim suum Viennam usque obviam exercitui illi venturum, vel duces suos missurum esse. Persequitur inde, quæ a Venetis in Peloponneso, & a Cæsareis exercitibus in Hungaria, capta Buda & profligatis Turcorum copiis, gesta sunt, ex quibus debilitatio virium Ottomannicarum facile pateat.

Capite denique VI, dum quid a Germanis victorias suas non satis prosequentibus peccatum fuisse putet, tum quid contra Turcas junctæ vires Germanorum, Polonorum, Moschorum, Venetorum præstare possint ac debeant, liberrime notat.

NOUVEAU SISTEME DES BAINS ET Eaux Minerales de Vichy &c. par Mr. Claude Fouet &c: i.e.

Novum Systema balneorum & aquarum mineralium Viciacensium, fundatum super pluribus egregiis experimentis, & doctrina de acido & alkali &c. Autore Claudio Fouetio, Consiliario Medico Ordinario Regio, aquis illis Præfecto,

Parisiis, apud Robertum Pepie, 1686, in 12.

UT in demandata provincia Regi suam probaret industriam, aquarum Viciacensium, quibus præfectus est, investigationem suscepit Autor. Hinc multa de præstantia doctrinæ de acido & alkali, præ antiquorum de qualitatibus hypothesi præfatus, primo capite loci situm exponens, Viciaci in Burbonensi districtu oppidi, cui ab aquis calidis Vici Calidi nomen impositum censet, historiam, conditores, instauratores, fortunam & alia enumerat. Aeris puritatem, (quæ urbem, vicinia licet pestis contagio circumcirca infecta, immunem semper præstitit) agrorum fertilitatem, domi-

domiciliorum commoditatem, incolarum humanitatem, & quæ ſunt alia, miris encomiis extollit. Sex inibi reperiri refert ſcaturigines aquarum mineralium, non longe ab invicem remotas, caloris gradu tamen differentes, imo quasdam plane frigidas. Refutata deinde vulgarium principiorum Chymicorum triga, doctrinæ de acido & alkali patrocinatur, illamque fuſius paulo c.2. nunc ſimili, nunc diverſa a reliquis ejus aſſeclis ratione deducit. Caloris vero ætiologiam non cum Milæo, Heliodoro, Democrito, Ariſtotele eandem agnoſcit, ſed per motum explicat ignium ſubterraneorum, qui a materia quadam, ſulphure & bitumine inprimis, foveantur, & aquam in canalibus ſuis motam iisdem circumfuſi calefaciant. Quibus præmiſſis accuratius, aquas ſuas examinat, hincque eadem aut ſimilia cum *Boylio*, *Liſtero*, & aliis experimenta inſtituit. Itaque odorem deprehendit ſpiritui ſalis ammoniaci ſimilem, guſtum in calidiſſimo fonte dulcem & inſipidum, in reliquis ſalinum & leviter amaricantem, & hunc ſecundum remiſſionem caloris intenſiorem. Quando Aquæ hæ lento igne evaporarunt, aqua inſipida ſecedit: remanet ſal albicans & *amaricans, quod tardius in frigida, quam calida, citiſſime autem & cum ebullitione in aceto deſtillato diſſolvitur: filtrationibus ite*ratis albicat, cryſtalliſari poteſt, non crepitat carbonibus injectum, cum acidis quibusvis, nullatenus cum alkalibus efferveſcit; ſyrupum violarum viridem reddit, quamvis a ſpiritu vitrioli in rubedinem mutatum; Mercurium ſublimatum confundit & aurantio colore imbuit, quem, mixtura licet a ſpiritu vitrioli ad limpiditatem perducta, denuo affuſum regenerat; alvum, & quo impurius, minusque a terra ſua liberatum, eo felicius movet, atque omnibus ſcaturiginibus idem eſt. Limpiditatem aquarum gallæ pallida rubedine commutant, illas tamen magis quibus acrimonia major ineſt, & quæ magis purgant, quod Mercurio illarum, ſeu alkali volatili deberi exiſtimat. Hieme non congelantur, ſed plus calent; rivuli a fontibus remoti pariter illud ſal reddunt; recrementa illic pinguia & nigra ſunt, & aeri aliquantum expoſita cinerea, nullatenus tamen flammam concipiunt. Et quod mirandum, vaccas æſtate odore allectas per tria milliaria accurrere, & arietando invicem de primo hauſtu pugnare, vegetasque illic

loci præ aliis reperiri, recenset. Postquam igitur ex iis, quæ superius enumeravimus, aquarum harum vires alkali cuidam naturali c.4. ascripsit, sequente in illius naturam inquirit. Illud nullis metallis, non aliis mineralibus, soli nitro convenit. Hoc tamen non quatenus sal petræ, utique ab illo distinctum, vulgo pro eo habetur, sed borraci fossili, & nitro veterum simile intelligit. Cum enim iidem cum illo effectus ab Hippocrate, Galeno, Dioscoride descripti Viciacenses aquas sequantur, harum nitrum cum illorum ejusdem naturæ esse concludit, Medicorum quorundam Gallorum autoritate confirmatus. Omnium proin fontium indolem esse aperire & purgare, illorumque qui minus purgant, magis balsamicam & dulcem esse ostendit; singulorum deinde discrimen delineans. Cum acidum igitur quoddam peregrinum, morborum plerorumque, si non omnium, causam agnoscat, illis, inprimis inveteratis, aquas has alkali suo fœtas, & interius assumtas, & sub balneorum specie adhibitas, mederi asserit. Quibus postea regimen, ante potum vel balneum, durante illo, & post eadem necessarium, longumque catalogum illorum, qui aquis his feliciter usi convaluerunt, annectit.

REFLEXIONS NOUVELLES SUR LES causes des maladies &c. i.e.

Meditationes novæ, circa causas morborum eorumque symptomata, auctore Dn. de S. Andrea, Doctore Medico Facultatis Cadomensis.

Parisiis, apud Laur. d'Houry, 1687, in 8.

QUod præsens opusculum paucissima solum capita exhibeat, quorum asserta magni Coi suffragio non suffulta videantur, mirari debet nemo. Neque enim quicquam utilitatis ex chymia & anatomia temporum nostrorum rei Medicæ accessisse auctor perhibet, quod in Hippocratis operibus passim non reperiatur. Perfectam scilicet morborum cognitionem, quoad eorum causas & symptomata ibi reperiri: remedia cum delectu, ordine & pruden-

tia

tia præscribi ; cum solido ubivis judicio de illorum natura, effectu & adhibendi modo. Dispescitur autem hic liber, judicio Scribentis multum publico profuturus, in sex partes, quarum singulæ in plura capita distribuuntur. Parte I principia hominem constituentia descripturus, compositionem mixtorum in genere præmittit. Atque hæc ex simplicibus & compositis constare advertens, illa in activa, acidum & alcali, ac passiva, aquam & terram dirimit: hæc vero in essentialia ex simplicium mixtura resultantia, & integrantia, ex unione & combinatione essentialium provenientia distinguit. Singula secundum figuras, motus & effectus specialius delineat, ostendendo simul fusius, quomodo ex varia principiorum simplicium combinatione, & unius præ aliis prærogativa varii sapores emergant. Horum postquam ætiologiam tradidit, atque de alteratione ac corruptione mixtorum egit, ad hominem ea propiori consideratione applicat. Dum vero in hoc, ut in aliis mixtis, æque acidum, salsum, austerum, acerbum, oleosum, acre, amarum, dulce, insipidum &c. observat, horum omnium inter se exactam unionem & suavem harmoniam præsupponit, si homo sanitate integra vivere velit: tolli autem extemplo hanc, si illa perturbationem patiatur, imo mortem consequi, si plane destruatur. Hanc doctrinam assensu Galeni, maxime vero Hippocratis, stabilire contendit, inter alia allegando ex L. de veteri Medicina §. 24 & 25. Sicque frequentissimas ex vulgi opinione morborum causas, calidum, frigidum, humidum & siccum, tanquam impotentes plane rejicit, mentemque Coi, qui aphor. 17. 18 & 20. Sect. V quosdam frigidorum effectus recenset, ita explicat, ut cum hactenus assertis verba ipsius amplius haud pugnent. Cæterum cum ad productionem morborum non sapores tantum, sed & in quas illi agunt, partes, tam ratione figuræ, quam constitutionis peculiaris suæ concurrant, idcirco ultimum hujus Partis caput examini istius rei attribuit. Hinc Parte II generationis negotium evolvens, de succo ventriculi, famem & alimentorum dissolutionem promovente memorat, quod insignitus sit idea seu charactere omnium corporis partium. Hanc imprimi alimentis, unde illorum particulæ determinentur ad recipiendam talem crassitiem & figuram, qua aptæ fiant, ut insinuare se poris partium, hasque sustentare, imo formare possint

sint simile corpus, quale partes ipsæ componunt. Has porro alimentorum particulas cum sanguine ad quasvis partes deferri, iis autem applicari, quarum idea seu charactere sint insignitæ. In infantibus eas, tam per nutritionis quam auctionis negotium, plane consumi: in adultis vero, postquam singulæ partes tantum earum receperint, quantum reparationi quotidianæ jacturæ sufficit, cribrari reliquias in testiculos. Ibi unione iterum conjunctas, efformare in utroque sexu semen generationi infantis aptissimum. Posita hac opinione, prosequitur formationem ac nutritionem fœtus in utero, idque ubivis ex mente & textu Hippocratis, causam simul, cur vel sani vel morbosi nascantur infantes, parentum seminio vel laudabili vel vitioso adscribens. Deinde obiter impressiones varias expendit, quas infans in lucem editus primum ex aere & lacte, postea autem ex alimentis accipit, atque hinc de sanguinis statu puro vel impuro, de spiritibus, de humoribus rebusque quibusdam, ut vocant, non naturalibus perfunctorie agit. Parte autem III de massa sanguinea & humoribus, eorumque alteratione in genere disserturus, perquirit alimentorum a ventriculi fermento penetrationem, dissolutionem & impressionem idearum ac characterum, *quibus aptæ reddantur illorum particulæ ad has vel illas* partes nutriendas. Hanc hypothesin, præmisso adhuc capite de fermentatione & circulatione sanguinis, adstruere magis laborat ex diversitate fermentorum in ventriculis variorum animalium reperienda. Nimirum illam in causa esse, cur ex iisdem alimentis in animalibus diversis diversus chylus & sanguis conficiatur. Cumque in his necessario particulæ lateant tali charactere insignitæ, ut certas, non quasvis promiscue partes nutrire possint; alimenta autem a se ipsis talem figuram recipere non valeant: hinc fermento stomachi putat attribui oportere, ut ideis omnium corporis partium involutum sit, quo dictam alimentis impressionem possit conciliare. Cæterum cum non nutriat tantum sanguis, sed & spiritum vitæ communicet, motuum functionumque variarum auctorem, hinc de spiritibus animalibus seu anima sensitiva mentionem facit, quæ scilicet nascatur nobiscum ac moriatur. Pergit inde succos seu humores massam sanguineam constituentes, naturalemque eorum crasin considerare. Ac eos quidem nunc acidos, nunc amaros, salsos,

acres,

acres, dulces, insipidos &c. non antea adverti, quam separati a sanguine in diversa viscera illabantur, quæ scilicet poros habeant conformes istorum crassitiei & figuræ. Esse præterea quosdam eorum utiles, ac proinde massæ sanguineæ restituendos, ut salivam, acidum stomachi, bilem, lympham, succum pancreaticum: quosdam vero inutiles, ut urinam, sudorem, lacrimas, cerumina, narium mucum. Cum vero acidum, salsum, amarum, dulce, &c. non uno eodemque modo combinentur in Petro sicut in Paulo, hinc temperamentorum in corporibus enasci varietatem, nomina & notas, juxta humoris scilicet in sanguine præcipuas vires. Jam si dicti succi naturam & temperamentum mutent, aut nimis crassi, unctuosi, fluidi, subtiles, aquosi, amari, acres &c. evadant, aut a justa inter sese proportione deflectant, aut motus eorum intra viscera retardetur, vel succi inutiles in vasa remeent, tum ipsos sentiri, ut & lædant, & morborum causæ existant. Huic autem mutationi sanguinis & humorum cum plurimum conferatur ab alimentis, ab aere, a ventis, a motu & quiete, a somno & vigiliis, ab animi pathematis; hinc singulorum naturam modumque nocendi, quatuor capitibus fusiore investigatione exponit. *Quo facto aggreditur Partem IV, peculiarem sanguinis ac spirituũ alterationem in specie* consideraturus. Et illum quidem vel quantitate vel qualitate corpori molestiam inferre deprehendit. Hinc primo de abundantia seu plethora, ejusque causa, fiendi modo & effectu agit: mox impuritatem sanguinis, geminamque ejus sobolem, intemperiem scilicet & corruptionem pervestigat. Ad intemperiem alterationem in motu & temperamento refert, quam simplicis effervescentiæ & vitiosæ fermentationis nomine insigniri posse existimat. De quovis horum peculiaribus capitibus nonnulla effatus, corpuscula quoque peregrina producit, quæ se massæ sanguineæ admisceant, eamque varie alterent. Eo scilicet spectare particulas aeris inspirati & transspirati, alimentorum assumptorum, succorum a sanguine separatorum ipsique restitutorum, ac tandem excrementorum in ventriculo, intestinis, aliisque partibus succrescentium. Has vero omnes non alia quam saporum vi agere, ita ut acidæ, *salinæ*, austeræ, acerbæ condensationem, imo coagulationem: acres, amaræ, alcalicæ rarefactionem ac fluiditatem in sanguine excitent &c.

id quod experimentis ab infusione diversorum liquorum in venas animalium probare annititur. Mox inspissationem & coagulationem sanguinis in specie examinat, atque ab illa capitis stupiditatem ac gravitatem, vertiginem, affectus soporosos, respirandi difficultatem, pulmonum inflationem, syncopen, lipothymiam, tumores pedum, aliarumq; partium deducit: ab hac apoplexiam, asthma, tremorem & palpitationem cordis, syncopen & sæpe mortem oriri arbitratur. Facilius autem hyeme quam alio anni tempore coagulationem sanguinis contingere, quod tunc aer particulis acidis refertus sit. Ac infantes & senes isti malo præ aliis obnoxios esse, cum sanguinem habeant aquosiorem minusque spirituosum. Imprimis vero coagulationem dictam in febribus intermittentibus deprehendi auctor opinatur, quarum paroxysmos a principio ad finem describit, exponens postea, qua ratione serum sanguinis ex abundantia sua progeneret varias hydropis species, aut tumores aquosos, nunc universales, nunc particulares; item, quomodo idem serum ex vitii sui & loci, quem inundat varietate, varios morbos procudat, quorum seriem prolixiorem tædiosum nimis foret hic apponere. *Quemadmodum vero ex sui coagulo sanguis malorum oppido multorum auctor fuit salutatus: ita* si ingenti idem fluiditate corripiatur, non minus eum observari perhibet nocentissimum. Nam & hæmorrhagias, inflammationes, dolores capitis lethales, cum febribus, agrypniis, deliriis, motibus convulsivis &c. item pleuritides, peripneumonias, empyemata, fluxus alvi acres & biliosos inde exoriri. Cæterum quamplurimas quoque alterationes sanguineæ massæ induci ex materiis variis alternatim ipsi permistis. Sic ex amaro calorem & rarefactionem: ex acido frigus & condensationem, & quæ utrumque comitantur sive accidentia, sive effectus, provenire. Sic ex materiis oleosis aut sulphureis diversa incommoda, imprimis vero febres continuas, purpuratas, pestilentiales, & quæ in sinu illæ gestant symptomata, resultare. Quodsi vero insipidus ex accessione similium particularum evadat sanguis, tunc membra in languorem labi, ut ex minimo labore aut motu delassentur. Corpus tum ignavia premi, & in somnum jugiter propendere. Quin & animum ita deiici, ut capax amplius non sit sublimiorum cogitationum. Quamvis

vero

vero ex Hippocratis effato dulcia minime omnium noceant, tamen qua ratione id contingere queat, brevi capite hic edisseritur. Hinc de corruptione sanguinis agitur non aliunde deducenda, quam si causæ hactenus memoratæ malignitatem simul in se continuerint. Effectus corruptionis hic allegantur febres putridæ & affectus quilibet contagiosi. In aliis acidum corrosivum impetere nervos, idemque dolores acutos, inflammationes, tremores, convulsiones, carbunculos, bubones &c. efficere: in aliis materiam acrem aut amaram peccare, unde hæmorrhagiæ, inflammationes lethales, calor corporis violentissimus, phrenitides, furores, originem ducant. Verum cum similes materiæ peregrinæ sanguini admistæ non quantitate magna agant, sed vel minutissima mole ingentem vim exerant; hinc occasio arripitur de natura fermentorum, eorum operandi modo & actione in massam sanguineam & humores nonnulla proferendi. Tandem de spirituum animalium alteratione peculiari ab iisdem causis, quibus sanguinem affici hactenus dictum est, oriunda tractatur, & qua ratione variis inde affectibus ansa detur, exponitur. Hinc Part. V in alterationes humorum sive succorum peculiares ad eundem modum, quo sanguinem consideravit, auctor penitius introspicit. Nam & hos vel quantitate vel qualitate peccare annotat. Illa, quando copiosius vel parcius a cruore vitali separantur, vel ipsi denuo infunduntur, aut quando in motu suo naturali impediuntur, vel in vasa relabuntur: hac, quando magis vel minus, atque naturaliter esse debebant, sunt acidi, salsi, unctuosi, amari, dulces, fluidi &c. vel quando naturam deponunt, ut v.g. succi acidi evadant amari, dulces, insipidi. Hac itaque methodo percurrit primo succos utiles, sive in massam sanguineam redituros, videlicet salivam, fermentum seu dissolvens naturale stomachi, bilem flavam, bilem atram seu succum melancholicum, succum pancreaticum, succum glandularum intestinalium, lympham: secundo succos inutiles e corpore eliminandos, ut urinam, sudorem, narium mucum, pituitam, lacrimas, cerumen. His subjungit semen præter naturam effluens, lochia puerperarum, lac atque hæmorrhoidum fluxum. Quid vero noxæ singulorum vitia pariant, prolixius videtur, quam ut arctis compendii limitibus circumscribi possit. Sufficiat summa hic

 tantum

tantum capita tractationis pro instituti ratione tetigisse, *celeri* quoque pede partem VI sive ultimam adhuc pertransituris. Illa autem agitur de sordibus, quæ in ventriculo, intestinis, aliisque corporis partibus colliguntur. Scilicet cum & illæ vel quantitate vel qualitate sua noceant, non secus ac succi modo memorati, hinc de effectu illarum pari modo disseritur. Sic, ut vel unicum loco speciminis saltem adducamus, quando impuritates in ventriculo cumulatæ sunt nimiæ, has inflare ipsum, ut cum molestia retineantur assumpta alimenta. Hinc non modo premi diaphragma, unde præpedita pulmonum dilatatione difficultas respirandi contingat; sed & hepar, lien, aliasque abdominis partes vim pati, ut inde gravitatis tacitumque doloris sensum percipiant. Quinimo & spicula fermenti subacidi obtundi, ut rite in alimenta agere nequeant. Hinc accidere fastidia, appetitus dejectiones, nauseas, vomitus materiæ insipidæ, cruditates, indigestiones, ructus fœdos &c. Quodsi autem qualitate sordes dictæ laborent, tum mala longe plura inde propullulare. Nam alimenta, salivam, aliosque ventriculo infusos succos *simili fœdari charactere: nervos ibi insertos spiritusque influentes moleste affici*; languores, lipothymias, stupores, motus convulsivos, vertigines, vomitus, corrosiones & ulcera stomachi excitari. Simili modo sordes in intestinis succrescentes considerantur, adjecta explicatione, quid quantitas qualitasque ipsarum incommodi afferat, tam succis ad intestina naturali motu delatis, quam ipsi sanguineæ massæ. Tandem de fermentis partium vitiosis eorumque effectu sermo fit, ac caput subnectitur de vermibus ex alimentorum corruptione prognatis. Hinc de flatibus in abdomine, vitiosam humorum fermentationem insequentibus; ac ultimo capite de obstructionibus succum acidum pro causa agnoscentibus agitur. Conclusionem inde Libri hujus subjicit auctor, simul alterum promittens de natura remediorum, eorum agendi modo & effectu tractaturum.

EIS-

TAB. XI.
ad a. 1687. pag. 693. seqq.

Fig. 1.

Fig. 2.

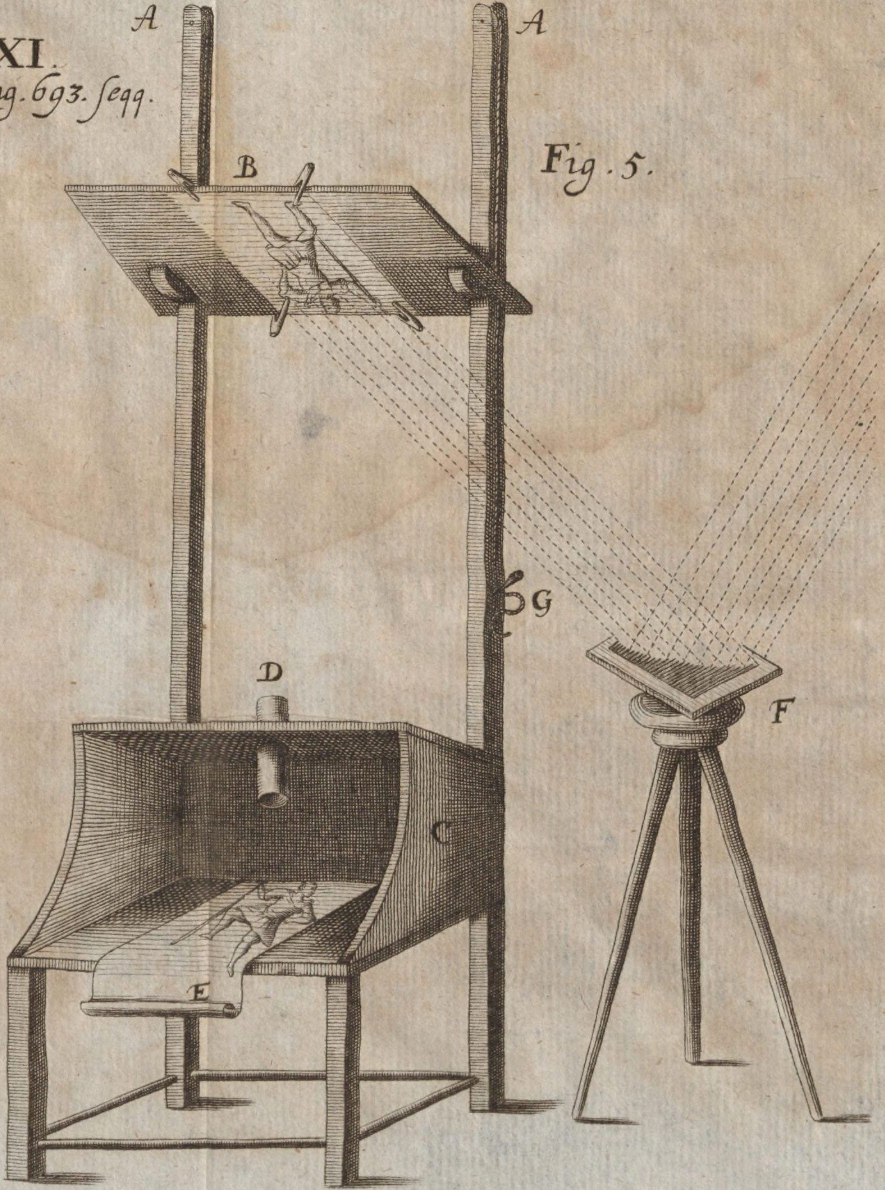
Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

GISBERTI CUPERI HARPOCRATES, SIVE Explicatio imaguncula argentea perantiqua, qua in figuram Harpocratis formata repræsentat Solem. Ejusdem Monumenta antiqua inedita. Accedit STEPHANI LE MOINE epistola de Melanophoris.

Trajecti ad Rhenum, apud Franciscum Halma, Anno 1687, in 4.

NOn ignobile in Actis nostris est nomen clarissimi Cuperi, antiquitatum harum editoris. Nam & ejus Apotheosin sive Consecrationem Homeri in Actis anno 1683, p. 538 seqq. recensuisse nos meminimus. Sed nec Harpocrates ejus ante hæc tempora eruditum orbem latuit, quippe jam undecim abhinc annis luce publica ab eo donatus. Posteaquam autem dies diem, ut fieri amat, docuit, & illo ex tempore nova monumenta partim ex visceribus terræ eruta, partim ex gazophylaciis quibusdam fuerunt publicata, de alia Harpocratis editione cogitandum sibi esse intellexit. *Est autem Harpocrates*, quem exposuit Cuperus, imaguncula argentea *perantiqua*, *Noviomagi Viri in reverendi*, & antiquarum pariter rerum studiosissimi, *Joannis Smetii*, Museo deprehensa: estque, ut a Cupero describitur, imago puerilis, tota fere nuda, nisi quod ventris & lateris sinistri pars veletur veste, quæ ex zona humero dextro imposita dependet: capiti imponitur flos loti: a tergo habet alas & pharetram: manus dextræ digito indice premit vocem, & silentia suadet: ex brachio dextro situla pendet: circa sinistrum lacertum serpens volvitur: manu eadem tenet clavam nodosam, quam spiris suis idem serpens, cui anser, ut videtur, additur, jungit: a dextro pede sedet cuniculus, sive lepus, a sinistro accipiter vel alia avis. Qua in figura cum varia Ægyptiorum mysteria repræsentari animadverteret doctissimus Cuperus, non male facturum se arbitratus est, si diligentiori illam scrutinio excuteret. Nihil autem aliud per Harpocratem, cujus ectypum hic exhibemus, denotari censet, quam Solem, ad quem & *Deos alios* a vesanæ religionis cultoribus relatos fuisse constat; quan- TAB. XI. Fig. I.

 quam

quam per eundem labro digitum imprimentem, & silentium commendari non abnuit. Sententiam hanc suam inter alia exinde probat, quod in gemmis loto, & quidem explicatæ, insideat Harpocrates. Ægyptios enim, cum orientem Solem exprimere voluissent, infantem hunc in modum depinxisse, eo quod Sol, uti Plutarchus in libro de Iside & Osiride censet, ex humidis accendatur, vel ex exhalationibus alatur; dein, quia in alia gemma Harpocrates puerili habitu una cum stella & leone conspiciatur. Leonem enim Soli dicatum esse; nec pauca similia inter se habere sidus illud atque hoc animal. Lotum autem ideo Soli fuisse dicatam a superstitionis ridiculæ hominibus, quia Sole oriente se explicet, & occidente illo se claudat, referente Dioscoride. Cæterum Harpocratem, qui & Sigalion Ausonio dicitur, digitis eapropter os premere, adjicit Cuperus, ut doceatur, silentio summum Deorum esse venerandum; vel, ne quid homines de Diis, quorum cognitionem non satis perfectam haberent, effutirent, (quemadmodum & tota Ægyptiorum theologia mystica est, & ænigmatum abstrusiorum plena) vel maximum esse, linguam posse comprimere, quod & Romani per cultum Angeronæ vel Angeroniæ subinnuerint. *Porro imagunculam, quam diximus, Solis symbolum* atque hieroglyphicum esse, alæ quoque & pharetra Cupero sunt argumento. Simulacra enim penes Ægyptios pleraque fuisse alata, & Solis quidem maxime, in velocitatis signum, quod ex Sponianis, aliisque gemmis ostenditur; pharetram vero ei tribui, quod, dicente Martiano Capella, *possit radiorum jaculis icta penetrare*; quo quidem loco & aliæ aliorum conjecturæ afferuntur. Situlam ex dextro Harpocratis brachio dependere, quia denotetur, humorem, præter calorem, vel maxime ad rerum generationem requiri. Anserem apponi Harpocrati, ad calorem Solis significandum, quia anseres natura sunt calidissimi, teste Æliano l. V. Hist. An. Teneri in sinistra manu clavam, quia Herculi tribuatur & Æsculapio, quos & ipsos Solem fecerint gentiles Philosophi, cumque illis Macrobius. Serpentem circa clavam vel baculum, brachiumque imagunculæ conspici, ad flexuosum sideris illius cursum indicandum; quemadmodum & serpens peculiari ratione apud Ægyptios fuerit consecratus. Animal, quod ad dextrum Harpocratis pedem

sedet,

ſeder, vel leporem, vel cuniculum, vel canem eſſe conjicit, & cur aliquod horum intelligi non abſurde poſſit, rationibus non contemnendis ex hiſtoria naturali Cuperus probat. Eſt autem ea modeſtia celeberrimus hic Antiquarius, ut nihil quicquam lectoribus credendum obtrudat, ſed pleraque omnia judicio eorum ſubmittat, exemplo utique laudabili, omnibuque imitando. Reſtat avis ad ſiniſtrum Harpocratis latus ſedens, ſed quæ ob roſtrum capitisque partem detritam (quam inſcio Cupero pictor adjecerat) difficulter agnoſci poſſit. Hanc autem aquilam eſſe poſſe hariolatur, quia & hæc avis Soli ſit dicata, & in nummis quoque Imperatoris *Hadriani* ſub Harpocrate conſpiciatur; vel accipitrem aut corvum, quos & ipſos Apollini inſervire tradiderit Porphyrius *lib.* 3 de abſtinentia. Denique & hoc obſervat Cuperus, imagunculæ hujus latus ſiniſtrum tegi veſte, quæ ex humeris linteolo, ut videatur, alligata dependeat; qua forte indicatum putat, Solem hæmiſphærium noſtrum luce ſua clarū reddere, obſcurum vero, quando ſe condit: ubi & non incommode præter alia de eo diſpicitur, cur Solem jam ut puerum, jam ut juvenem, mox ut ſenem olim pinxerint; cur item Deos Deasque omnes ad Solem & Lunam retulerint. Oſtendit autem primum ex Macrobio & Martiano Capella, Solem ut puerum, juvenem, & ſenem fuiſſe repræſentatum, ad indicandum triplex diei tempus, matutinum, meridianum ac veſpertinum, quibus Solis vis & poteſtas valde mutetur; deinde cum Ægyptii aſtra Deos agnoverint, Solem potiſſimum, tanquam ſidus maximum, ab iis fuiſſe cultum, atque ad hunc non Harpocratem tantum, ſed & cæteros Deos, Jovem, Attidem, Priapum, Bacchum, Saturnum, Serapidem, Janum, Vulcanum, Adonin, Oſirim, Horum &c. referendum eſſe condocet; addens præterea, gentes omnes Soli honorem habuiſſe, unis Atlantibus exceptis, qui teſtibus Herodoto, Plinio, Solino & Mela, Solem execrantur, & dum oritur, & dum occidit, ut ipſis agriſque peſtiferum, eorumque mores hodie prope promontorium Bonæ Spei habitantes, quos Hottentottos vocant, teſtibus recentibus Hiſtoricis, obſervare. Quæ omnia cum ſcite atque erudite tum ex antiquorum autorum ſcriptis, tum variis inſcriptionibus & gemmis, non ſine laude digniſſima induſtria & ἀγχινοίᾳ

fuiſſet

fuiſſet perſecutus Cuperus, jamque in eo eſſet, ut Harpocratem ſuum denuo, ſed paulo auctiorem & emendatiorem typographo traderet, elegantem eruditi Galli, & diligentis antiquitatum interpretis *Baudelotii de Dairval* librum, cui titulus eſt, *Utilitas peregrinationum*, oblatum ſibi ſcribit, inque eo laudes quidem Harpocratis ſui, ſed & diverſas a ſuis circa imaguncŭlam illam conjecturas deprehendiſſe ſe memorat. Arbitratur autē, ut ipſe Cuperus refert, Baudelotius, Harpocratem *Pantheum*, & *Larium* numero fuiſſe habitum; ejus ex brachio dextro pendere *lucernam*, eandemque Iſin ac Serapin in marmoribus ac nummis tenere; aves *columbas* vel *hirundines*, easque Laribus ſacras; animalculum *canem*, amiculum lateris ſiniſtri *canis pellem* eſſe, & tandem eum *thyrſum* manu tenere. Sed quanquam non eum ſe profitetur Cuperus, qui omnia ſua ex Apollinis tripode prolata exiſtimet, nonnulla tamen, eaque ſatis plauſibilia hac ipſa occaſione pro ſententia ſua ſtabilienda profert, quæ brevitatis ſtudio lectori harum Muſarum cultori commendamus. Examinatis tandem omnibus, quæ imaguncula Harpocratis in ſe continet, nec infeliciter evolutis, Cuperus inſcriptiones, qua Græcas, qua Latinas, in quibus mentio *Harpocratis* occurrit, *repræſentat, & ſuo more, hoc eſt doctiſſime, illuſtrat.*

Harpocratem probe ſic auctum atque interpolatum, excipiunt ejusdem Cuperi *Monumenta antiqua inedita*, inſcriptiones videlicet, ſtatuæ, ac nummi quidam ἀνέκδοτοι. Agmen eorum ducunt veteris ſuperſtitionis reliquiæ apud Noviomagum repertæ, extantesque hodie in illuſtris Dn. Baronis *de Heekeren*, Comitatus Zutphanienſis Præfecti, & Equeſtris Ordinis nomine ad Fœderati Belgii Ordinū Collegiū Delegati cimeliarchio. Harū cum quatuor ſint, primo loco exhibetur lapis, cui capita humanum, caninum & alterius beſtiæ ſunt inſerta, cum literis O. M & ſubſcriptione I. L. VILO. 2. Urna ſepulcralis figulina, eaque coloris albicantis, quales multæ in Gallica Rheni & Vahalis ripa reperiantur, cum lapide quadrato, qui urnæ firmiter ſuffixus eſt, cum epigraphe; MERCURO ET. REGIS. FIL. 3. Lapis, in quo hæc leguntur: MERCURO R. F. 4. Ara, cui hæc inſcripta verba: MERCURIO REGIS. VE. FORTUNE BLESIO. BURGIONIS. FIL. V. S. L. M. Harum reliquiarum ſingulis ſuas ſubjicit conjecturas Cuperus; & in primo quidem

item lapide literas O.M. significare autumat, JOVI OPTIMO MAXIMO, quia I forte extritum sit; & nomen viri, qui monumentum hoc posuerit, esse JVLIVS. LVCIVS. VILO. Per MERCVRVM in urna intelligit Mercurium Deum, qui a Gallis æque ac Germanis fuerit cultus, nec superis tantum, sed & inferis seu sepulcralibus Diis adscriptus. Verba reliqua exponit, ET REGISONIS FILIO, cujus cineres forte in urna ista fuerint repositi. Quanquam aliter atque aliter hac de inscriptione conjectat, nec vetare se velle ait Cuperus, quo minus *Mercurium* dictum Regisonis filium quis censeat. Nam & hominibus Deorum tributa fuisse nomina, perquam erudite ex Antiquitate ostendit. Quartam inscriptionem sic interpretatur: *Mercurio Regiso Veteranus Fortunæ Blesio Burgionis filius votum solverunt libentes merito*; quanquam aliis conjectoribus, in his ænigmatis interpretandis se felicioribus, palmam non invitum se cessurum innuit. Reliquiis hisce Noviomagensibus subjiciuntur duæ statuæ ex cimeliarchiis *Witziorum* fratrum, quorum alter amplissimi Consulis Amstelodamensis munere, alter *Præfectura militis urbani* fungitur. Prima refert Deam sedentem *cum tympano in sinistra*, & *cane jacente super genua*. Hanc Cybelem esse *opinatur Cuperus, quæ eadem sit cum Diana* & Hecate, quibus canis fuerit sacer, vel immolatus; sicuti & Hecate non capite tantum canino ficta, sed & κυνοσφάγος appellata, ob canes sibi oblatos, fuerit. Altera statua repræsentat fœmellam arieti muliebriter insidentem; ante statuam mulier conspicitur in genua procumbens, post illam senex ingeniculans & mulier stans; sub ariete gallus & gallina. Hanc decantatissimam illam Hellen esse posse ait Cuperus, quam ariete vellere aureo notabili vectam, in ejusdem nominis mare decidisse, & Græci & Latini prodiderint. Sed certi quid affirmare non sustinet, facileque adeo clarissimi Fabretti, quem ea de re consuluerat, divinationem admittit, conjicientis, duos illos ante & post arietem constitutos parentes fuisse, qui gallum & gallinam Æsculapio & Hygeiæ attulerint, pro filiæ salute, eamque arieti insidere, quod hoc ipsum animal catharticum sit & lustrale: nam ex pullis auguria olim cepisse Romanos, pullariosque per Duces eorum fuisse consultos; sicuti & Cuperus, ipse ibidem loci ex Inscriptionibus ostendit, legionem unam-

quamque olim suum habuisse pullarium. Statuas hasce duas sequuntur tres nummi argentei, quorum iconem operæ pretium duximus huc transferre, Constantinopoli non ita pridem allati, quos
TAB. XI Consul urbis Amstelodamensis jam laudatus *Witzius* nobilissimo
Fig. 2. Cupero dono dederat. Primus est Tenediorum, cujus in una area cernitur securis, uva, & aliud, quod satis dignosci non potest, & ΤΕΝΕΔΙΩΝ: in altera bina capita per posteriorem partem conjuncta, alterum viri barbati, alterum fœminæ. Alter est Abyde-
Fig. 3. norum, in quo ab una parte cernitur Diana, pharetram & arcum post tergum rejecta gerens; ab altera parte aquila, & ante eum thuribulum vel arula accensa, & supra ΑΒΥΔΗΝΩΝ, infra vero
Fig. 4. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ. Tertius nummus est Alexandrensium Troadis. In eo conspicitur Apollo laurea coronatus; in altera vero area idem Deus stans arcum manu tenens, pharetra a tergo pendente; & ab anteriore corporis parte ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ, a posteriore vero nota aliqua, & ΣΜΙΘΕΩΣ; infra ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ ΜΑΝΔΡ. Hæ omnes a Cupero illustrantur, & posterior quidem maxime, tanquam reliquos & raritate & antiquitate antistans, ubi & doctissima illustris *Ezech. Spanhemii* de iisdẽ tribus nummis *epistola, velut gemmula inserta p. 215 deprehenditur. Nummis hisce expositis luci publicæ* sistit Inscriptiones aliquot Cuperus, non ita pridem in Belgio, puta in Sylvaducensi & Clivensi agro in pago inferioris Bataviæ, vulgo Nederbetuwe, in Noviomagensi curia, alibique repertas; illisque non minus, quam tot aliis hactenus nummis ac inscriptionibus elucidatis, tres Sponianas *νοθείας* vel suspectæ antiquitatis postremo loco arguit. Opusculis hisce elegantissimis ad colophonem perductis, mantissæ loco annectit *Stephani le Moine*, celeberrimi hodie apud Batavos & Theologi & Philologi, *de Melanophoris* scriptam ad se Epistolam. Quid sit vox Μελανηφόρος, quæ in Inscriptionibus quibusdam occurrit, ignorare se fatetur Cuperus in Harpocrate p. 128, ubi occupatus est in explicanda Inscriptione quadam Gruteri Græca, in qua Theophili *μελανηφόρου* cujusdam fit mentio; quanquam non absone jam tum suspicatus est, fuisse eum sacerdotem, idque nominis a nigris vestibus accepisse. Itaque cum visitaretur aliquando a *le Moine* jam laudato, ab eo, tanquam viro non in linguis tantum Orientalibus, sed in *Philoso-*

phia

phia quoque barbarica ac Theologia exercitatissimo, vocem istam explicari sibi quam humanissime flagitabat. Explevit etiam is Cuperi desiderium, quantum tum posset, sed plura de eodem argumento se perscripturum ad ipsum promisit; cumque promissi hujus comiter fuisset admonitus, epistolam hanc, quam diximus, de Melanophoris ad amplissimum Cuperum exaravit. In hac autem, ut potissima tantum recenseamus, (nam plurima & varia in ea obveniunt haud vulgarem eruditionem redolentia) Moinius μελανοφόρες non alios esse posse censet, quam pastophoros: Pastophoros autem fuisse sacerdotes, qui thalamis vel cellis Deorum præfuerint; nam voces πυςὰς & πυςὸς velum notare vel thalamum; quod quidem & Cuperus ipse in Harpocrate loc. cit. docuit: Μελανηφόρες autem speciatim sacerdotes Isidis fuisse dictos colligit, quod velum ejus nigrum esset, terramque repræsentaret. Nam terram Isidis nomine designari. Existimat autem & ideo μελανηφόρες nuncupari potuisse Isidis sacerdotes, quod nigris induti fuerint vestimentis; quam rationem & illico Cupero tum interroganti se ingessisse innuit. Quamvis enim in omnibus fere sacris albus color *fuerit adhibitus*, certos tamen sacerdotes, interque *illos* & Camarim, de quibus *in sacris mentio non uno in loco, vestibus atratis* fuisse usos. Vox ista alias in sacris (2. Reg. XXIII, 5. Os. X, 5. Sophon. I. 4.) per æditos, vel per sacerdotes ministrosque Deorum redditur. Sed Moinius reddere malit per auspices vel sacerdotes, qui faustos atque infaustos dies rogantibus olim declarassent. *Camar* enim notare proprie *nigrescere* & *atrari*. Sed abrumpimus recensionem Epistolæ oppido quam prolixæ, eam interim tanquam lectu dignissimam variæ & raræ eruditionis æstimatoribus quibusque commendantes.

NOVA MACHINA, TRANSFERENDIS IN chartam picturis quibusque, etiam a rei pictoriæ ignaris, ope cameræ obscuræ portatilis, exhibita Academiæ Physico-Mathematicæ Romanæ, a Marco Antonio Cellio.

TAB. X. Fig. 5. PUblicata est hæc machina ab Academia dicta superiore anno; quam, cum usus sit non contemnendi, transferre huc non incommodum duximus. AA sunt duo fulcra sedili adaptata & superne duabus rotulis instructa; quibus tabula B ita accommodata est, ut sursum deorsumque moveri pro lubitu, & in horizontali situ retineri semper queat. Huic tabulæ charta, pro excipienda imagine depingenda, quatuor quasi forcipulis (qualibus apertos tenere libros solemus) 1, 2, 3, 4 (aut si mavis totidem claviculis) firmata applicatur. G clavus est, cui funiculus per rotulam A descendens, tabulamque B, cujus tergo affixus est, attollens, circumvolvitur, idque in utroque fulcro: C capsa, sive cavitas obscuræ cameræ, altitudine sua trium plus minus spithamarum, foco lentis pictoriæ, tubulo D capsulæ immisso inclusæ, respondens: E charta, imaginis B imitamentum exceptura: F speculum planum, tripodis capiti sphærico sic adaptatum, ut converti facile in partes omnes possit, pro radiis Solaribus in imaginem depingendam reflectendis. Disposita sic machina, figuram in inferiorem chartam reflexam, & ad vivum expressam delineare quis pro lubitu potest; dummodo ad motum Solis speculi situm subinde immutet.

MEDICINA MENTIS, SIVE TENTAMEN genuinæ Logicæ; & Corporis, seu Cogitationes admodum probabiles de conservanda Sanitate.

Amstelodami, apud Alb. Magnum & Joh. Rieuwertz, Anno 1687, in 4.

ERamus in eo, ut gravissimi hujus Operis profundamque doctrinam spirantis, quod jam sub calcem Januarii mensis inter libros novos indicaveramus, accuratum recensum exhiberemus; quando a Generosissimo ejus Auctore accepimus, distractis jam plerisque exemplaribus, novam a se Medicinæ hujus editionem parari, hinc inde supplendæ ac perficiendæ. Itaque consultum duximus, suspensa nunc quidem ingeniosissimi Scripti enarratione, novam editionem præstolari. De quo tamen admonendum Lectorem Benevolum putavimus, ne vitio nobis quis vertat fortasse, tam eruditi operis

tii operis recensionem neglectam omissamque a nobis consulto fuisse.

HUGONIS GROTII EPISTOLÆ, QUOT-quot reperiri potuerunt.

Amstelodami, apud Wolfgang &c. 1667, in fol.

ET hoc amplissimum Opus meruerat utique maturius a nobis recenseri, & justo quidem studio. Sed isthunc laborem a clarissimis *Bibliothecæ Universalis & Historicæ* Auctoribus præceptum vidimus, quippe qui, antequam publice venum expositæ hæ Epistolæ essent, Excerpta ex iis magno judicio selecta, eaque prolixa satis, & in duos menses congesta exhibuere: ex quibus quæ ad Criticam & Theologiam pertinent, Tomo I Bibliothecæ dictæ mensi Januario A. 1686 a pag. 1. ad 29; quæ ad Jurisprudentiam, Historiam & Politicam spectant, mensi Februario a pag. 121 ad 166 inserta leguntur. Nobis per instituti rationem non licet esse tam prolixis: pauca vero e tanta rerum optimarum copia & varietate speciminis loco exhibere, supervacaneum foret; cum vel solum Grotii, at quanti viri! nomen abunde opus hoc commendatum Orbi Litterato reddat. Itaque id unum agendum nobis superesse videtur, ut Clarissimum Virum, a quo ingentem Epistolarum Grotii nunquam editarum farraginem ac thesaurum possideri compertum habemus, publico rogemus nomine, ne diutius latere eum apud se sinat, sed Orbi Erudito quamprimum impertiatur.

MEMORIE DE' VIAGGI PER L' EUROPA CHRISTIANA &c.

id est,

Historia itinerum per Europam Christianam, perscripta a Joh Bapt. Pacichello. Pars III & IV.

Neapoli apud Jac. Raillard 1685 in 12.

EXhibuimus in Actis proximo Septembri publicatis priores duos operis hujus tomos: posteriores duos, nulla re prioribus inferiores, nunc sistemus, eadem qua in illis ratione usuri, ut aliquibus saltem ex ingenti copia decerptis Lectori salivam ad ipsum librum pervolvendum moveamus. Tomo ergo III, Epistola LV accurata e-

narratio habetur ſolennium honoris titulorum, prout iſti ex Cancellaria Imperiali Europæis Principibus diſpenſari ſolent. Epiſtola inde LVII complura de Bibliothecæ & Cimelii Cæſarei opulentia; LXI vero lapidis ſepulchralis Comitum de Serini & Frangipani memoriæ in Neoſtadienſi cœmiterio erecti inſcriptionem continet. Epiſtola LXIV Auctor iter in Superiorem Saxoniam exequitur, & LXV occaſione excurſionis in Poloniam ſuſceptæ, multa de ſtatu atque finibus Poloniæ tradit; in ſequentibus vero juſtas laudes Academiæ Naturæ Curioſorum perſolvit. Inde jam in Italiam itinere flexo, Epiſtola LXX Venetias, ſequentibus vero Ducatum Parmenſem, Mutinenſem, & alias Italiæ partes facunde deſcribit; conjectis in finem libri tredecim *Nicolai Heinſii* ad Autorem Epiſtolis varia eruditione refertis, & quæ vel ſolæ aliquod libro pretium apud juſtos tanti Viri æſtimatores conciliare poterant. Tomus IV luculentam jam Regni Neapolitani, Melitæ inſulæ, atque Romanæ Civitatis deſcriptionem continet, interjectis antiquis aliquot inſcriptionibus, Puteolis & alibi haud ita pridem effoſſis, nec hactenus publicæ luci expoſitis, quibus non parum lucis ex eruditis Auctoris conjecturis ſubinde ſubnexis accedere poteſt. *De cætero, ſicut in prioribus Tomis nævos quoſdam tam venuſto corpori adſperſos* notaveramus: ita ne quidem poſteriores ab iisdem immunes deprehendere licet, quos tamen B. L. dexteritati emendandos relinquimus, nunc quidem facile citra notam Pacichellum transmiſſuri, niſi iſtud a nobis officium pietas Sereniſſimo Electori Saxoniæ Johanni Georgio II, cœlo jam pridem recepto, debita flagitaret, ne ſilentio agnita videatur criminatio, qua Epiſtola LXIV tanto Principi libelli Auctor præter meritum inſultat. Quaſi is familiari hæreticis (verba ſunt Pacichelli) errore, unumquemvis qui vitæ integritate ac bonorum operum ſtudio hominis Chriſtiani ideam exprimat, ſalutem æternam, nullo diverſitatis dogmatum circa Chriſtiana ſacra reſpectu, conſequi poſſe perſuaſus fuerit. Cui quidem calumniæ, ne perpluat, alia mox ſubnectitur, quaſi Sereniſſimus Elector anno 1674, cum Francofurti ad Mœnum Imperatorem, qui cum exercitu Egram tunc venerat, præſtolaretur, Miſſæ in ſuo hoſpitio dicendæ facultatem Pontificiis aliquando concedere voluerit, vix quingentorum imperialium munere, quo mi-

nus

nus id fieret, ab Augustanæ fidei consortibus oblato prohibitus. Nec minus in Serenissimam familiam Electoralem Saxonicam injurius censendus est Auctor, dum ex Serenissimis Electoris tunc imperantis Fratribus quendam sacra Pontificia palam profiteri confingit. Nimirum hoc Ithacus velit & magni mercentur Atridæ. Sed Potentissimum quidem Electorem, ejusque Fratres Serenissimos, facile pietas toti orbi notissima, ipsaque veritas evidenter absolvit; imo ne satis quidem decore fabulæ superioris de Electore scenam adornare videtur Pacichellus, aut condigno apparatu commentum instruere, cum Francofurtum nominat. Nam Egræ quidem gloriosissimæ memoriæ Princeps Cæsarem invictissimum circa hæc tempora (non anno 1674 tamen, sed anno 1673) convenit, Francofurti vero nunquam fuit, nisi anno 1658, cum de eligendo Imperatore ageretur: neque profecto Dresda Egram contendenti per Francofurtum iter est. Denique cum manifesto temerarium sit Auctoris judicium, quod vix triduanus hospes de Lipsiæ nostræ moribus ferre sustinuit, digito hæc indicasse suffecerit, apud æquos rerum æstimatores fidem nunquam inventura, nec proinde digna, quibus refutandis tempus & operam melioribus debitam impendamus.

INDEX
AUCTORUM AC RERUM.

I. *Theologica & ad Historiam Ecclesiasticam spectantia.*

Ano-

INDEX

Abra-

II. *Juridica.*

III. *Medica & Physica.*

IV. *Mathematica.*

Adami

V. *Historica & Geographica*

VI. *Philosophica & Philologica Miscellanea.*

Ægidii

ERRATA.

Pag. 65 l. 11. lege *Atheismi*. P. 103. l. 21. lege *ad Ogygum*. P. 583. l. 9. pro *Pylam* lege *Pylum*. P. 658. l. 22. lege *Ecclesiam*. P. 667. l. 4. lege *subjuncta*. Non dubitamus, errata plura deprehensum hic illic iri, sed ea facile Lector Benevolus condonabit.